

August Thalheimer

Kommunistiska Internationals strategi och taktik

Förord av Theodor Bergmann

Vi har att tacka doktor Klaus Kinner, tidigare professor vid det nu nedlagda Leipziger Editions-wissenschaft, för hans skarpsinniga efterforskningar i de omfattande, numera offentliga, arkiven tillhörande de tidigare härskande kommunistpartierna, i att klargöra August Thalheimers kritik av Kominterns program av den sjätte världskongressen 17 juli – 1 september 1928. Detta hans idémässigt och historiskt sett viktiga dokument förkom då i arkiven. Först efter 65 år [1993] är det nu åter tillgängligt och kan på nytt föreläggas en intresserad allmänhet. Thalheimer-manuskriptens nyutgåva sker tack vare Institutet för arbetarrörelsens historia i Berlin. En av de viktigaste delarna, som när det begav sig endast fanns i ett begränsat antal kopior, var den som befattade sig med analysen av fascismen.

August Thalheimer, liksom hans sedan gammalt politiska och personliga vän Heinrich Brandler, hade sedan 1924 av Kominternledningen förpassats till Moskva för att förhindra deras, för dåtida kommunister, kritiska verksamhet, för vilket de bland de erfarna KPD-funktionärerna åtnjöt stor sympati. De beordrades även att bli medlemmar i SUKP och underställdes därmed partidisciplinen och dess organ, vilka då var inne i en stegrande stalinisering. Formellt sett gavs de hedersposter men de, grundare av Spartakusförbundet och KPD, förelades också ett formellt förbud att ”blanda” sig i KPD.

Omsorgen om KPD och oron inför de katastrofala följderna av den första ultravänsterperioden 1924-5 sysselsatte Brandler och Thalheimer i högsta grad i det avlägsna Moskva. De försökte hålla kontakt med sina tyska kamrater och i sitt Moskva-ghetto hålla sig informerade över utvecklingen i KPD. Thalheimer ingick i Kominterns programarbete och därutöver befattade han sig med att vidareutveckla och popularisera marxismen. Denna bok innehåller otvivelaktigt hans viktigaste bidrag härvidlag.

J V Stalin hade strax efter Lenins död 1924 framlagt marxismen-leninismen, dvs låtit skapa en (marxism)–stalinism, som i realiteten var ett medel att göra honom till vår tids största marxist. Marxismen nedvärderades till en legitimeringsvetenskap som gav den stalinistiska fraktionen möjlighet att kamouflera sina politiska schackdrag som grundade på ”teori”.

SUKP:s och Kominterns samhällsvetenskapliga apparat måste i samma syfte disciplineras och ”rensas”. Härur utvecklade sig en monolitisk icke-dialektisk skenbar marxism som inte tillät några anti-teser och som alltså inte längre kunde uppnå någon utvecklingsnivå att tala om.

August Thalheimers marxism med dess odogmatiska hållning var på intet sätt den enda i sitt slag i dåtidens kommunistiska rörelse. Han tillämpade marxismen som analysverktyg för förändringarna i kapitalismen visavi dess ekonomi, inrikes- och utrikespolitik och visavi förändringarna hos arbetarklassen och dess möjliga allierade.

Frasradikala äventyrare förbiser de reala kraftförhållandena och följer sina önskningar. Den reelle revolutionären kan radikalt förändra samhället; han försöker efter bästa förmåga fånga de sociala krafterna för att nyktert kunna bedöma det revolutionära partiets styrka. Utifrån detta justerar han sin taktik och dagsaktiviteter. Denna stående process av analyser och lärdomar som i sig är en teoretisk bearbetning av aktuell utveckling och egna erfarenheter dokumenteras alltså i programkritiken av 1928. Kommunistisk strategi jämte marxistisk teori är således inget färdigt recept, på intet sätt några eviga sanningar av en folkens visa ledare.

Det fanns efter det första världskriget utsikt om att den djupa upprördheten över det kriminella kriget, över det aktiva stödet för det från SPD-ledningen och andra socialdemokratiska

partiers sida, upprördheten över massmorden, svälten, eländet, förstörelsen men också chansen att utnyttja undantagstillstånden till revolutionära omvälvningar. Dessa stämningar bland massorna och den internationella beredskapen att frigöra oktoberrevolutionen från dess världsomfattande karantän bidrog till skapandet av, bland August Thalheimer och hans tyska kamrater, en offensiv kuppriktad teori. Deras erfarenhet av detta och den kamratliga kritiken från Lenin lotsade dem därefter till utarbetandet av en långsiktighetens strategi bestående av; enhetsfront, facklig verksamhet, övergångslösningar, klassmässiga dagskrav i avsikt att vinna en arbetarmajoritet. De är förutsättningarna för en segerrik omvälvning i ett högorganiserat samhälle – i såväl Rosa Luxemburgs som i Lenins mening.

Eftersom de staliniserade ledningarna för Komintern och KPD hade lagt av med att tänka och stoppat all teoretisk utveckling blev de icke-dogmatiska kommunisterna först marginaliserade och sedan utestängda och – om de bodde i Sovjetunionen – till stor del förintade och därmed kunde Stalins stjärna efter denna hans Bartholomeinätter stråla allt starkare.

Flera av Thalheimers här publicerade tankar inleddes 1929 i KPD-oppositionens plattform och många av dem fick senare ett vidare inflytande och formulerades på nytt. Den kommunistiska övertygelsen om det faktiska behovet av en revolution i Tyskland stod fast, liksom beredskapen av en kritisk solidaritet med Sovjetunionen. Men allmänt sett med varje steg i staliniseringen och den byråkratiska lamslagningen gav detta en intensivare kritik och en än djupare analys av det nya sovjetsamhället¹, något som Thalheimer själv inte kunde slutföra.

Det är 65 år sedan Thalheimers verk tillkom, men det innehar fortfarande sin särskilda betydelse, då det bidrar till att lägga till rätta den förljunga historiska bild, som efter det historiska experimentets sammanbrott, målas upp från flera håll. Den stalinistiska samhälls- och näringslivsmodellen från DDR till Sovjetunionen är kaputt. Men därmed är marxismen på intet vis vederlagd. Stalinismen var inte, såsom stalinisterna hävdade och som dagens exstalinistiska arvingar i likhet med antisocialister alltjämt menar, den logiska och enda möjliga socialismen. Den reellt existerande socialismen var en urartning och en snedvridning av marxismen och oktoberrevolutionens höga målsättningar. För att tillrättalägga denna nidbild finns det många alternativ att återupptäcka i det kommunistiska tankegodset, vilka Stalin förstörde eller begravde i förseglade arkiv. Thalheimers här föreliggande verk och hela hans politiska livsverk är ett av dem.

Stalins syn på historiens gång – inte olik den ”stora historikern Fukuyamas” – är för enkel. Det finns en lagbunden utveckling till socialismen här och nu – sedan upphör historien.

Men striden i samhället fortsätter, många gånger på nya sätt. En samhällelig lagbundenhet är något annat än den naturvetenskapliga: Klasskampen förs av olika skikt av människor organiserade i sociala grupperingar. Organisationer, institutioner bedriver en ömsesidig kamp. Att mänsklighetens stora flertal, som lider av krig, nöd, hunger och ovisshet, skulle godta sakernas tillstånd som oföränderliga, att nuet vore det bästa kan svårligen godtas. Världens socialistiska rörelses djupa kris tror sig de kapitalistiska stormakterna ger dem fria händer. Kunskap om de forna alternativen i kommunismen ger oss en medvetenhet om att det alltid finns alternativ och således om uppgiften att söka efter nya socialistiska vägar. Ett exempel på detta är det som presenteras här.

Stuttgart, 15 januari 1993 Theodor Bergmann.

Översättning från tyska Per-Erik Wentus

¹ Thalheimer, *Die Grundlagen der Einschätzung der Sowjetunion* (1952). (Om Sovjetunionen och den socialistiska revolutionen i de avancerade kapitalistiska länderna) (Stuttgart). Oavslutade manuskript från åren 1946-47, publicerade postumt. Hakparenteserna i texten är redaktörens inlägg om inte annat anges.

Inledning

Detta dokument skrevs som ett svar på det program som hade utarbetats främst av Bucharin till Kommunistiska Internationalens sjätte kongress 1928. Det dök först upp, med ett förord av Theodor Bergmann, i *Programmatische Fragen: Kritik des Programmentwurfs der Kommunistischen Internationale (VI Weltkongress)*, Decaton, Mainz, 1993.² Det hade hämtats från östtyska kommunistpartiet SED:s arkiv.

Kommunistiska Internationalens sjätte kongress varade från 17 juli till 1 september 1928. Vid denna tid hade Zinovjev, som vid Kominterns femte kongress 1924 var dess ordförande, hamnat i onåd sedan han, tillsammans med Kamenev, hade brutit med Stalin och gjort gemensam sak med Trotskij i den kortlivade Förenade vänsteroppositionen. Under tiden hade Stalin bildat "Duumviratet" med Bucharin, men efter att 1927 ha kastat ut Vänsteroppositionens ledare från det sovjetiska kommunistpartiet, och efter att ha inlett en brådstörtad industrialisering med första femårsplanen, hade han nu vänt sig mot Bucharin, som var mycket kritisk mot Stalins äventyrliga ekonomiska politik.

Sjätte kongressen både stödde och påskyndade Kominterns vändning mot vänsterismen efter den lätta högersvingen strax efter femte kongressen 1924. Samtidigt som Bucharin var försiktig när det gällde den inhemska ekonomiska politiken, så förespråkade han en vänsteristisk hållning i Komintern. Vid Kommunistiska Internationalens exekutivkommittés (EKKI) sjunde plenum i slutet av 1926 tog han upp idén om den "tredje perioden", dvs att den "andra perioden" av kapitalistisk stabilisering var slut och att vi nu stod inför en period av imperialistisk rivalitet och krig och proletära revolutioner. Vid tiden för EKKI:s åttonde plenum i maj 1927 ökade spänningarna mellan Sovjetunionen och den kapitalistiska världen, och de sovjetiska ledarna var genuint bekymrade över risken för ett krig riktat mot Sovjetunionen.

När det nionde EKKI-plenumet samlades i februari 1928 vände sig Stalin mot Bucharin och överflyglade honom genom att införa en ultravänsteristisk kurs i Komintern, och sluta en hemlig överenskommelse mellan ledarna för de sovjetiska och de tyska kommunistpartierna i syfte att bekämpa "högerfaran". Denna ultravänsterism var inte bara ett resultat av Stalins politiska manövrar, eftersom det i de kommunistiska partierna fanns vänsteristiska strömningar som var missnöjda med Kominterns försoningspolitik under mitten av 1920-talet och som krävde en mer vänstervriden kurs. De allt mer byråkratiska och intoleranta rutinerna i Komintern gynnade framväxten av unga, ambitiösa och auktoritära element inom de kommunistiska partierna, som förlitade sig på Moskvas beskydd och som även samtyckte till den ultravänsteristiska vändningen, som de använde för att degradera eller tränga ut äldre partiledare.³

Thalheimer kände till avtalet mellan de tyska och sovjetiska partiledarna, och skrev till kamrater i Tyskland och varnade dem för att en ny ultravänsteristisk kurs var i faggorna, med allt vad det skulle innebära för deras öde och ödet för det parti som de hade varit med om att bygga. Han, Brandler och andra kamrater bestämde sig för att organisera en motståndsströmning för att bekämpa den nya vändningen. Året efter sjätte kongressen hade Stalin brutit med Bucharin, och fördrivit honom och hans anhängare från den sovjetiska ledningen. Den gruppering som leddes av Thalheimer och Brandler var utestängd från KPD. Komintern inledde en flerårig skrikig och självförgörande ultravänsterism, som fick särskilt katastrofala följder i Tyskland.

Trotskij, som nu befann sig i inre exil, skrev en omfattande kritik av Kominterns programförslag, som länge har funnits i tillgänglig under titeln *Tredje Internationalen efter Lenin*.

² Bergmanns förord återges ovan. – Red

³ Se Pierre Broué, [Den tyska vänstern och den ryska oppositionen \(1926-1928\)](#) – Red

Detta är inte rätt ställe att jämföra Trotskijs kritik med Thalheimers, utom för att säga att Trotskijs tenderar att inrikta sig på programförslagets strategiska aspekter, medan Thalheimers också tittar närmare på taktiska aspekter. Thalheimers kritik är värdefull eftersom den i detalj undersöker flera aspekter av den kommunistiska politiken, och det är olyckligt att socialister har varit tvungna att vänta flera decennier innan de har kunnat läsa detta fascinerande dokument.

1. Allmänt

Titeln anger att jag i dessa artiklar kommer att använda Kommunistiska internationalens programförslag som utgångspunkt för att ställa en rad frågor för att påvisa otillräckliga formuleringar och luckor i den teoretiska forskningen liksom i tillvaratagandet av Kominternpartiernas praktiska erfarenheter. Å andra sidan är det inte min avsikt att bara tillhandahålla användbara formuleringar i stället för dem som jag anser är otillräckliga. Det är just därför att otillräckliga teoretiska formuleringar för det mesta tenderar att samlas där analysen av efterkrigskapitalismen inte har gjorts tillräckligt väl, eller inte alls. Jag påstår mig inte kunna dra fram formuleringarna ur min hatt som en trollkarl. Och jag tror inte att någon annan som vill gå *samvetsgrant* fram kan göra det, även om vederbörande förfogar över mycket mer talang och kunskap. *Kommunistiska manifestet* var frukten av minst *fem års förberedande arbete* av de två största genier som socialismen kunnat uppvisa så här långt. Detta kommer att bli särskilt uppenbart först när vissa opublicerade verk av Marx och Engels fram till utarbetandet av *Kommunistiska manifestet*, framför allt *Den tyska ideologin* och Marx tidiga ekonomiska verk, har publicerats i sin helhet (vi väntar alla otåligt på en snabb fortsättning av utgivningen av den stora *Marx-Engels-utgåvan* under ledning av vår aktade vän Rjazanov).⁴ Lenin och Plechanov utförde på liknande sätt under många år ett ytterst noggrant förberedande arbete inför det ryska partiprogrammet 1903. Lenins tidigaste förarbeten (det första programförslaget) hade påbörjats redan i slutet av 1890-talet. Lenins korrespondens med Plechanov och *Iskras* redaktion angående programmet fyller en betydande del av *Leninskij Sbornik*.⁵ Varje mening, varje ord av detta förberedande arbete är noggrant övervägt och granskat. Vi, efterföljarna, är desto mer förpliktigade att arbeta i denna anda av grundlighet, samvetsgrannhet och kritik.

Som medlem av programkommissionen kunde jag kanske ha nöjt mig med att framföra frågor, invändningar, inspiration och förslag inom kommissionen. Men jag förhindrades att göra detta p.g.a. externa omständigheter, och därför måste jag framlägga dem skriftligen. Men jag ser inget hinder för att göra det offentligt. I sitt inledande meddelande till Kominterns alla sektioner skriver programkommissionen:

Eftersom kommissionen publicerar programförslaget i enlighet med ett beslut av EKKI, låt en inbjudning utfärdas till alla kamrater att ta ställning till det, med kritiska artiklar, kommentarer och konkreta förslag. Erfarenheterna av utarbetandet av programmet har visat hur svårt det är att kombinera alla den kommunistiska världs rörelsens problem i *ett* dokument. Programfrågan kommer att vara en av de viktigaste frågorna under den sjätte kongressen. Men eftersom den sjätte kongressen måste ha tillräckligt med material till sitt förfogande vid tiden för behandlingen av denna fråga, uppmanar kommissionen alla kamrater till att produktivt diskutera programmet.

Jag anser att detta även gäller programkommissionens medlemmar.

⁴ David Rjazanov (1870-1938) gick med den ryska socialdemokratin på 1890-talet, och blev bolsjevik 1917. Han ledde Marx-Lenin-institutet från dess inrättande 1920, men hamnade i konflikt med Stalin, och greps 1931.

⁵ *Leninskij Sbornik (Lenin-antologin)* var en samling av Lenins skrifter som inte fanns i den ursprungliga *Sotjinenija (Samlade skrifter)*.

För mig förefaller det som att en bred offentlig diskussion om de frågor som tas upp i programmet är särskilt nödvändig för att kunna väcka intresse för teori och tankeaktivitet i Kominterns sektioner. Med tanke på de många och komplicerade frågor som programmet har att behandla, är det desto nödvändigare att utsätta den för en *massgranskning* av partiets gräsrotter. Det är avsett för dem, inte för lärda akademiker, det måste vara begripligt för dem och det måste besvara de frågor som de ställer. Därför lade Lenin stor vikt vid att de enskilda partimedlemmarna i största möjliga mån skulle medverka i alla ryska programdiskussioner. Och Kominterns erfarenheter under senare tid av den litteratur som man har publicerat visar att det *redan finns* ett stort behov av teoretisk utveckling, särskilt bland de yngre partimedlemmarna. För att tillgodose detta behov räcker det inte att partimedlemmarna bara deltar som passiva mottagare, utan att de är *aktiva, bidragande och produktiva* deltagare. Ett ännu viktigare skäl talar för ett sådant förfaringssätt. I en tid då den huvudsakliga verksamheten som drar in partimedlemmarna är daglig kamp, bör för det första teoretiska och principiella frågor alltmer komma i förgrunden, för att undvika att perspektiven inskränks, att verksamheten begränsas till politisk rutin på daglig basis, och motstå faran med opportunistiska eller vänsteristiska avvikelser som är knuten till detta. För det andra är detta också rätt tid att förbereda de teoretiska verktygen, vilka måste förstås ordentligt och finnas till hands, för att man ska kunna dra fördel av de revolutionära strider som förhoppningsvis kommer inom en inte alltför avlägsen framtid. I tider av omedelbar revolutionär kris måste varje enskild partimedlem och funktionär stå fast inför massornas mycket starka sinnesrörelser (jag tänker på situationer som ett krigsutbrott), för att självständigt orientera sig och utveckla initiativ. För det tredje, kan man på detta sätt effektivt motverka faran av att våra partier stelnar byråkratiskt och blir mekaniska (det verkar som om det som sägs i den ryska centralkommitténs öppna brev till partimedlemmarna i detta avseende måste testas noggrant i Kominterns andra sektioner). För det fjärde kan vi i väst under de kommande åren inte räkna så mycket med tillströmning av element ur den borgerliga intelligentsian som är skolade i marxism och leninism. Vi hotas ständigt av faran för teoretisk förvirring från borgerliga intellektuella som ansluter sig till oss, vilka antingen har en dålig marxistisk skolning eller ingen alls. Vi måste huvudsakligen rekrytera teoretiskt skolade hjärnor från vår egen klass, från partiets yngre skikt. Jag är övertygad om att en bred och grundlig programdiskussion i varje cell, i varje lokalorganisation, kommer att göra det möjligt för dessa element i partiet att utvecklas.

Tyvärr är den tidsperiod som har avsatts för den förberedande programdiskussionen bland medlemmarna för kort.

Allmänt sett kan man säga att programförslaget är ett framsteg, till skillnad från det som antogs av Kominterns femte kongress, eftersom det reser en rad nya frågeställningar som sedan dess har tillkommit eller blivit mycket tydligare. Framför allt tar det upp efterkrigs-kapitalismens nya fas, vilken beskrivs som en relativ eller partiell (kanske övergående skulle vara ett bättre ord) stabilisering. Vi kan nu mycket klarare se vad som bara var tillfälliga, lokala, särskilda inslag i efterkrigs-krisen, och i vilka avseenden kapitalismens allmänna drag har förändrats. Nu har vi ett större historiskt avstånd över vilket vi kan överblicka den väg som kapitalismen har tagit sedan 1914. Dessutom finns en avsevärd mängd fakta om den kapitalistiska koncentrationens vidareutveckling, om monopolkapitalismen, och om de nya ekonomiska, sociala och politiska företeelser som är knutna till dem. Tyvärr finns det ännu inte någon lämplig *teoretisk grundval* som programförslaget kan vila på. Dessutom ger den kinesiska revolutionen, den nationella rörelsen i Indien, Indonesien och andra länder i Öst, i Afrika, i Sydamerika, oss möjlighet att se alla därmed sammanhängande frågor på ett mer specifikt, rikare och utvecklat sätt än vad Kominterns andra kongress kunde göra utifrån våra dåvarande erfarenheter och den marxistiska metoden (teserna om den koloniala frågan skrivna av Lenin för Kominterns andra kongress har visat sig vara helt korrekta; men nu är uppgiften

att ta hänsyn till de ytterligare erfarenheterna på ett lika skarpt, exakt och framsynt sätt). Men till slut var det Kominterns och dess sektioners fortsatta erfarenheter och klasskampens vidare utveckling i de kapitalistiska länderna, liksom i Sovjetryssland, som ställde ytterligare en rad frågor och helt eller delvis förberedde deras lösning.

Vi är glada över att de ytterligare erfarenheterna av proletariats diktatur, av det socialistiska uppbygget, av klasskampen i byarna, av Sovjetunionens förhållande till den omgivande kapitalistiska världen, nu samlas i ett särskilt kapitel. Det underlättar för andra Kominternsektioner att tillämpa dessa erfarenheter, erkänna den *internationella* betydelsen av denna utveckling, dessa erfarenheter och metoder, och därmed den defensiva kampen mot socialdemokratien, som blundar för den internationella betydelsen av världens första proletära stat och i småborgerlig blindhet förkastar dessa enorma sammanlagda erfarenheter som specifikt ryskt barbari och efterblivenhet. Å andra sidan har detta avsnitt en särskild betydelse när det gäller att bredda det Kommunistiska partiets, arbetarklassens och det arbetande folket i Rysslands förståelse bortom det socialistiska uppbyggets detaljer, som lätt skulle kunna minska perspektiven hos en person som verkar inom något delområde, och att visa den internationella befrielsekampens bredare perspektiv, och de *internationella skyldigheter* som följer av den.

Om detta förslag är mycket rikare än den femte kongressens förslag så är det samtidigt mer bristfälligt och ofullständigt i flera delar och frågor.

Det huvudsakliga syftet med följande bidrag är att peka på bl.a. sådana brister och försummelser i den teoretiska analysen och formuleringarna.

Här tar jag bara ta upp de viktigaste frågorna, utan att älta de mer underordnade och perifera.

2. Krisfrågan

Följande avser den första delen av förslaget, ”Det kapitalistiska världssystemet, dess utveckling och oundvikliga nedgång”.

Här var framförallt uppgiften att utarbeta en förståelse för de grundläggande motsättningar som finns inneboende i det kapitalistiska systemet, som, genom att periodiskt lösa sig och periodiskt öka, mer eller mindre skakar systemet och slutligen *skapar de objektiva förutsättningarna* för dess fall. Här är således en grundpelare för den kommunistiska teorin. Därför har reformismen, från Bernstein och framåt, gång på gång försökt att krossa den. Detta skedde alltid genom att på ett ensidigt sätt betona villkoren för systemets jämvikt, och därmed förbisågs de ekonomiska kriserna som ett villkor för att störa jämvikten eller så förminskades deras betydelse. Bernstein upptäckte först att karteller och truster mildrar krisen, och till slut eliminerar dem. Slutresultatet av denna tanklöshet är Hilferdings⁶ svammel om organiserad kapitalism, som redan inför en planerad produktionsreglering inom kapitalismens ram. Detta kommer att tas upp senare. Ytterligare ett sätt att försvaga den marxistiska kristeorin, och till och med att ta bort dess kärna, var när Hilferding, i den ryska ekonomen Tugan-Baranovskijs fotspår⁷ sjösattetanken att kriser bara uppstår ur disproportioner, ur en störning av de korrekta numeriska förhållandena mellan den kapitalistiska produktionens två huvudområden: produktionsmedlen och konsumtionsmedlen.

Slutsatsen från en sådan hypotes är extremt långtgående för den revolutionära teorin. Om kriser bara uppstår ur en disproportion mellan den kapitalistiska produktionens två huvud-

⁶ Rudolf Hilferding (1877-1942) var SPD:s främste teoretiker i ekonomiska frågor. Han gick med i USPD, ställde sig på dess högerkant, och återvände till SPD 1922. Han var en av fyra SPD-ministrar i Stresemanns kabinet. I exil efter Hitlers seger greps han i Frankrike av Gestapo 1940 och dog i fångenskap.

⁷ Michail Ivanovitj Tugan-Baranovskij (1865-1919) var en rysk ekonom, ”legal marxist” på 1890-talet och därefter medlem av det liberala Konstitutionella demokratiska partiet (Kadet).

områden (som i sin tur kopplas till skillnader mellan olika näringsgrenar inom det ena eller andra av dessa områden), då närmar man sig slutsatsen att dessa motsättningar kan jämnas ut, övervinnas, alltså inom kapitalismen. Tugan-Baranovskij drog den slutsatsen, och Hilferding drar den nu (i *Finanzkapital* hade han ännu inte dragit den) när han talar om en organiserad kapitalism.

Hilferdings uppfattning om att kriser uppstår genom disproportion uttrycks klart i *Finanzkapital*, del 4, kapitel 16. Där står det:

Det är uppenbart att proportionalitetsförhållanden, på samma sätt som förhållandena mellan produktions- och konsumtionsindustrin som helhet, bör råda på ett likartat sätt för varje produktionsgren. Samtidigt visar dock dessa scheman att den kapitalistiska produktionen och den enkla eller utvidgade reproduktionen *kan fortsätta ostört om bara dessa proportioner bevaras*. Å andra sidan kan en kris också förekomma i fråga om den enkla reproduktionen, genom att bryta upp proportionen, till exempel mellan dött och nytt investeringskapital. *Det följer därför ingalunda att en kris i den kapitalistiska produktionen måste orsakas av massornas inneboende underkonsumtion*. En alltför hastig konsumtionsökning skulle i sig kunna leda till en kris, på samma sätt som en upprätthållen eller minskad produktion av produktionsmedel. *Inte heller är möjligheten till en allmän överproduktion av varor i sig själv en följd av dessa scheman*, utan snarare kan det visas att *all produktionsökning som är möjlig* kan uppstå med de existerande produktivkrafterna. (*Finanzkapital*, andra utgåvan, s. 339. A.T.:s kursivering.)

Med alla de försiktiga och anpassliga uttryck som Hilferding använder sig av, så uppvisar hans kriteori icke desto mindre följande huvudsakliga drag: *för det första* är kriser endast möjliga p.g.a. bristen på proportionalitet mellan produktionens två huvudområden eller inom dem. *För det andra* är massornas (arbetarklassens) underkonsumtion, som är inneboende i kapitalismen, inte en nödvändig förutsättning för krisen (att den inte är en tillräcklig förutsättning följer av det faktum att krisen inte är konstant, medan arbetarklassens konsumtionsbegränsning faktiskt är det). *För det tredje* resulterar inte en allmän överproduktion från schemana i sig; med andra ord, är den inte en *central*, utan bara en oavsiktlig periodisk företeelse i det kapitalistiska systemet.

Men nog om Hilferding. Programförslaget säger:

”Den förhärskande privatäganderätten till produktionsmedlen och denna produktions anarkistiska förlopp, leder tillsammans med den växande motsättningen mellan produktionens obegränsade utvidgning [snarare: *tendens* till obegränsad utvidgning – A.T.] och de proletära massornas begränsade konsumtion *till störningar i den ekonomiska jämvikten mellan de olika produktionsgrenarna*, vilket periodiskt förorsakar förödande kriser och massarbetslöshet.”

Här erkänns, till skillnad från Hilferding, å ena sidan arbetarklassens begränsade konsumtionsmedel som en viktig orsak till krisen; å andra sidan erkänns endast en kris beroende på disproportionen ”mellan de olika produktionsgrenarna”.

Men den generella överproduktionen, som Marx lade störst vikt vid (om detta, se särskilt Marx, *Teorier om mervärdet*, del 2, kapitel 2), är helt bortglömd.

Kanske är det en dålig formulering här, eftersom Bucharin, i sin skrift *Imperialismen och kapitalackumuleringen*, tillsammans med Marx medger möjligheten till generell överproduktion, och motbevisar Hilferdings uppfattning om att kriser endast kan uppstå ur disproportionen mellan de olika produktionsgrenarna, och att kriser inte nödvändigtvis växer fram om dessa proportioner skulle elimineras.

På denna punkt måste en tydlig formulering ersätta den oklara och missvisande formuleringen.

Objektivt ännu viktigare än detta är analysen av de förändringar som sker, och riktningen och innehållet i de kriser som uppstår på monopolkapitalismens nivå. Bernstein, som 1899 drömde om att kriser skulle minska och slutligen undanröjas med hjälp av karteller och truster, besvarades direkt av Rosa Luxemburg, som hävdade att de medel genom vilka det kartelliserade kapitalet försöker motverka kriser, rättare sagt den planerade nedstängningen av industrisektorer, motsvarar sjukdomen på samma sätt som två årtor liknar varandra, och att monopoliseringen bara återskapar de motsättningar ur vilka dessa kriser uppstår på en högre nivå. Men samtidigt har vi en helt annan rik erfarenhet av hur konjunkturer och kriser utvecklas under rådande monopolkapitalistiska villkor, särskilt i USA. Denna erfarenhet måste utvärderas i programmet. Här riktar jag bara uppmärksamheten mot några punkter. För det första: utöver att ha misslyckats med att lösa krisen, har trusterna öppnat upp för en planerad inaktivering av produktionsmedlen och arbetet, och skapar därför, så att säga, konstgjorda kriser mitt under konjunkturen, eller med andra ord, konjunkturen i sig innehåller redan ett element av krisen. *För det andra* särskiljer sig den planerade inaktiveringen av produktionsmedlen under konjunkturen från de samhällsskador som orsakas av den normala förmonopolistiska krisen genom att de inaktiverade produktionsmedlen inte genomgår en kraftig värdeminskning, vilket underlättar krisens upplösning, och att de upprätthålls till sitt fulla värde av truster och karteller, vilka kräver motsvarande vinstandelar som leder till täckande prishöjningar. På så sätt omvandlas ett produktivt rörelsekapital till fiktivt (skenbart) kapital, till enbart egendom som knyts till kontinuerliga intäkter, utan att denna äganderätt motsvarar en produktiv funktion. Det är helt enkelt en följd av den kapitalistiska privategendomen under monopolförhållanden. Eftersom trusterna och kartellerna också håller uppe priserna under krisen, så försvårar och förhindrar de samtidigt krisens relativa läkande effekt. En annan viktig punkt som ännu kräver analys är finans- och kreditkrisens förändrade roll i ett skede där industri- och finanskapitalet är sammanslagna med varandra. Storföretagen skakas inte längre av finans- och kreditkrisen, till priset av att de blir allsmäktiga härskare över finans- och kreditmarknaderna, som motsätter sig att de medelstora och mindre industrierna får statlig finansiering och statliga lån, och därmed också är mot krediter till småproducenter på landsbygden och i städerna.

Utifrån dessa förutsättningar uppstår, enligt vår mening, oerhört viktiga slutsatser angående hur krisen kan lösas under monopolkapitalismen och angående dess sociala och politiska effekter.

Som vi vet löste sig den "normala" krisen i den fria konkurrenskapitalismen ekonomiskt; först genom omfattande och långvariga prisfall; sedan genom nedläggningar och nedskärningar, vilket å ena sidan underlättade dräneringen av marknaderna med för stora lager och å den andra begränsade ytterligare tillströmning under tiden; slutligen genom bildandet av ett relativt överflöd av finanskapital och en motsvarande ränteminskning, vilket främjade den nya uppgången.

Under monopolkapitalismen är dessa krislösande faktorer hindrade, begränsade och delvis upphävda.

Därför tenderar krisen att yttra sig på ett mer våldsamt sätt än hittills varit fallet: å ena sidan med försök till en mer våldsam expansion av den externa marknaden, och å den andra med våldsam löneminskning, begränsning av de sociala förmånerna och andra repressiva åtgärder mot arbetarklassen. Jämfört med tidigare former innebär därför ekonomiska kriser under den monopolistiska kapitalismen en större risk för krig och kraftiga samhällsomvälvningar, revolutionära kriser.

Naturligtvis kan det som sägs här bara vara av en sammanfattande karaktär. Jag hoppas kunna vidareutveckla dessa frågor senare med hjälp av de ekonomiska materialen.

Dessa få observationer är endast avsedda att peka på de frågor som återstår att utreda, inte att vara färdiga resultat, eftersom sådana bara kan framkomma genom en grundlig undersökning. Analysen av dessa frågor och formuleringen av de resultat som den bygger på är inte bara av propagandistiskt intresse för att ge en fastare grund för vårt program och ett mer effektivt motstånd mot kapitalistiska och reformistiska försköningar. Den är också av ett mycket praktiskt intresse för att vägleda vår dagliga kamp, särskilt den fackliga kampen. För dessa behöver vi en så exakt och djupgående uppfattning som möjligt av krisens grundegenskaper och nya yttringar under de nuvarande omständigheterna med de kapitalistiska monopolens avgörande roll.

Lenins verk om imperialismen skrevs 1915. Det beaktar noggrant den teoretiska och skildrande ekonomiska litteraturen fram till den tidpunkten. De tretton år som har gått sedan dess har inte varit mindre viktiga ekonomiskt, och har inte medfört färre saker än de femton åren sedan början av 1900-talet. Man måste begära att det nya materialet först studeras grundligt teoretiskt innan man formulerar ett program, eller åtminstone att de programmatiska formulerna framhåller de nya frågor som ännu inte har förståtts.

I detta sammanhang bör vissa underordnade faktorer ändå påpekas. I förslagets del som beskriver kapitalismens imperialistiska period uppges att en av impulserna för övergången från en period till en annan, är att kriserna under imperialismen omvandlar sig till världskriser. Men världskriser, de som omfattar flera länder och kontinenter, är inget nytt. De hör redan till den förimperialistiska kapitalismen.

Vidare nämns i det här avsnittet en tendens till en statskapitalistisk världstrust. Var finns denna tendens utom i socialdemokraternas och vissa filmskapares lektyr?

Imperialismen beskrivs som den socialistiska världsrevolutionens första steg. Detta uttalande är underligt och missvisande. Som ekonomiskt system är imperialismen det kapitalistiska systemets sista stadium, och kan i denna mening beskrivas som den socialistiska ekonomins första steg. Men den är ingalunda den socialistiska världsrevolutionens första steg – det skulle ge den revolutionerande meriter, medan den tvärtom representerar revolutionens raka motsats.

3. Kapitalism och jordbruk

Fortfarande i det första avsnittet, ”Det kapitalistiska världssystemet”, i den del som handlar om kapitalismens allmänna lagar, står det:

”Samtidigt ändrar sig det kapitalistiska samhällets inre struktur. Storföretagens tekniska och ekonomiska överlägsenhet ledde till att de förkapitalistiska hushållningsformerna gick under i konkurrenskampen och till att kapitalet blev alltmer centraliserat och koncentrerat. Inom industrin yttrade sig denna lag i smådriftens direkta undergång och delvis till att den degraderades till ett hjälporgan åt stordriften. Inom lantushållningen kom denna lag till uttryck inte bara i bondeklassens differentiering och i proletariseringen av breda bondeskikt, utan framför allt i öppna och dolda former för de små bondehushållens underkastelse under storkapitalets diktatur, varvid smådriften endast kunde upprätthålla skenet av att vara oberoende på bekostnad av ytterligt ansträngande arbete och systematisk underkonsumtion.”

Formuleringen i den andra delen av detta avsnitt, som berör jordbruket, är enligt mig otillräcklig. Först något formellt: det sägs att lagen för storföretagets överlägsenhet inom industrin yttrar sig i att småföretagen direkt går under, etc., och inom jordbruket i att det sker en differentiering bland bönderna, etc. I egentlig mening kan det *faktum* att storföretag är överlägsna inte beskrivas som en lag. Lagen är en formulering av regeln om *ett periodiskt tidsförlopp*, om en förekomst. Det storkapitalistiska företagets tekniska överlägsenhet är basen, principen, eller vad man vill kalla det, för en rad företeelser som motsvarar lagen inom industrin och jordbruket. Inom industrin yttrar sig denna princip i lagen om undergång eller

att småföretagen faktiskt underordnas storföretagen. I samstämmighet med Marx och i opposition till Bernstein, observerade Rosa Luxemburg att denna lag yttrar sig dialektiskt: det sker en regelbunden utrensning av småföretag inom vissa industrigrenar, medan småföretag i andra branscher, som ännu inte varit tillgängliga för storföretagen, ibland blomstrar efter att ha fungerat som draghjälp åt ett storföretag, för att åter rensas ut av det eller underordnas det.

Principen om det storkapitalistiska företagens tekniska överlägsenhet är lika säker inom jordbruket som inom industrin. Men avvecklandet fungerar inte i enlighet med lagen på samma sätt som inom industrin, med att småföretagen förintas. Varför inte? Eftersom principen om storföretagens tekniska överlägsenhet här motverkas, kompliceras och delvis modifieras av en annan princip som också finns inneboende i kapitalismen: principen om jordmonopolet och jordrätten som härrör från den, genom vilken regleringen av jordbrukets marknadspriser ändras. Under vissa historiska betingelser (upphörandet av den amerikanska konkurrensen av spannmål), som ytterligare förstärks på konstgjord väg genom protektionism, händer det därför att ett tekniskt och kulturellt efterblivet bondeföretag inom jordbruket kan hålla sig vid liv ekonomiskt i stor skala, fast till priset av en kraftig minskning av bondens levnadsstandard och en begränsning av hans inkomst till enbart löner, medan överskottsprodukten minskas.

Om till och med Friedrich Engels, i sin välkända artikel om bondefrågan i Tyskland och Frankrike, och med honom den tidens ortodoxa marxister, generaliserade att de små och medelstora bondeföretagen dog ut på grund av konkurrenstrycket från det amerikanska spannmålet till att deras undergång var oundviklig, precis som inom industrin, så måste denna generalisering otvivelaktigen korrigeras. I själva verket ger Marx' teori om jordrätten, tillsammans med hans teori om marknadsprisets fastställning enligt jordmonopolets villkor, en helt tillräcklig grund för det. Erfarenheten har inte dömt ut någon av Marx' ”lagar” här, utan har bara lett till en tillfällig yttring av flera av dessa lagar och principer som sammantagna avgör denna företeelse.

Förresten är det historiens ironi och kännetecknande för kortsyntheten hos David och kompani⁸ att samma europeiska små- och medelstora bonde, som tog sin tillflykt till produktionen av kött, mjölk och mejeriprodukter efter att ha ställts mot det amerikanska vetet som krossade honom, nu åter hotas på just dessa områden av den amerikanska och nu även den australiska motståndaren, av nord- och sydamerikanskt nöt-, lamm- och fårkött, av kalifornisk, kanadensisk, australisk (delvis sydafrikansk) frukt, etc.

Vi var tvungna att understryka detta, inte bara i förhållande till David och kompani, utan även i förhållande till Baade, Krüger och kompani, författarna av SPD:s senaste jordbruksprogram, varav den förstnämnda i sin rapport som rättfärdigar de grundläggande delarna av Kiel-kongressens jordbruksprogram med vårdslös sorglöshet (och även uppenbar okunnighet), förkastade den marxistiska grunden för den agrara frågan.

På denna plats i vårt program bör vi betona hur det kapitalistiska systemets lagar, som sammanhänger med det privata jordmonopolets sakförhållande, *under vissa historiska omständigheter* förhindrar, avskaffar eller till och med upphäver den sida av systemet som är progressiv och banar väg för socialismen, det vill säga, den framryckande tekniska revolutionen och socialiseringen av arbetet.

Bevarandet av det minimala och lilla bondeföretaget på bekostnad av en ekonomisk, social och kulturell nedbrytning av bönderna själva och de medelstora böndernas lägre skikt, och på

⁸ Eduard David (1863-1930), en ledande tysk hög-socialdemokrat. Han stödde första världskriget och var inrikesminister under 1919-1920.

bekostnad av högre matpriser för folkmassorna, är inte positivt för oss utan negativt, en av konsekvenserna som pekar på kapitalismens historiska åldrande.

Socialdemokratien bedömer denna företeelse på direkt motsatt sätt. Den framställer sig därmed som ett genuint *småborgerligt* parti.

I detta sammanhang kommer jag endast att gripa mig an en annan fråga som är avgörande för behandlingen av bondefrågan i stora delar av Central- och Västeuropa och som kräver en tydlig formulering.

Frågan är: var ska man sätta in stöten för att vinna de mycket små och små bönderna och de medelstora böndernas lägre skikt till den proletära revolutionen, i de fall då uppgiften inte längre är att avskaffa det feodala eller halvfeodala godsägarväldet, i de fall då denna uppgift redan är utförd av den borgerliga revolutionen? Detta är fallet i Tyskland, i Frankrike, delvis i Italien och i vissa andra länder. Här utgörs de stora jordegendomarna av kapitalistiska gods och storskaliga jordbruk.

Jordbruksrevolutionens *första stadium* i Sovjetryssland var att ställa *hela* bondeklassen, inklusive storbönderna (kulakerna), tillsammans med den industriella arbetarklassen, mot det feodala godsägarväldet (vilket som regel inte bedrev storföretag, utan arrenderade jorden till bönderna). Naturligtvis äger detta första stadium inte rum i länder som Tyskland, Frankrike, etc. Här måste jordbruksrevolutionen börja på ett högre stadium (motsvarande den ryska jordbruksrevolutionens andra stadium, i vilket "byns fattiga", proletärerna, halvproletärerna, småbönderna och en del av de medelstora bondeskikten gick emot storbönderna, som var allierade med det övre medelstora bondeskiktet).

I Tyskland, Frankrike, Österrike, etc., kommer jordbruksrevolutionen omedelbart att leda landsbygdens proletariat, halvproletariat (tillfällighetsarbetare med egen jordlott, etc.), småbönderna och det nedre medelstora bondeskiktet mot storkapitalistiska godsägare, storbönder och det övre medelstora bondeskiktet. Men alla de sistnämnda skikten grupperar sig kring det stora monopolkapitalet.

Här är därför samlingspunkten för arbetarklassen (till vilken man ekonomiskt och socialt måste lägga den moderna lantarbetaren) och bönderna inte kampen mot den feodala godsägar-klassen, som redan har åstadkommit historiskt, utan mot monopolkapitalismen och skikten av kapitalistiska godsägare, storbönder och delar av de medelstora bönderna som är förbundna med den.

Jag har utvecklat detta mer i detalj i min kritik av den österrikiska socialdemokratins jordbruksprogram, och styrkt det med utgångspunkt i forskning om klasskikt och nivån på klasskampen i Österrike under 1918-20.

Naturligtvis får det som gäller för de utvecklade kapitalistiska länderna, i detta sammanhang "klassiska" länder såsom Tyskland, Frankrike, Österrike, etc., inte utvidgas till andra länder där det fortfarande existerar mer eller mindre feodala kvarlevor inom jordbruket, som till exempel i Polen, några länder på Balkan, södra Italien, Spanien, etc.

Vad gäller Storbritannien, där det inte finns någon bondeklass värd att tala om, är läget ännu mer tydligt och förenklat. Här är lantarbetarnas kamp mot jordägarna och de kapitalistiska arrendatorerna helt dominerande.

Dessa saker måste tydligt formuleras i programmet. Här avses förtydligandet av en av de grundläggande frågorna om den revolutionära klasstrategin i avancerade kapitalistiska, "klassiska" länderna under de särskilda förhållandena av monopolkapitalets välde.

Jag kommer att behandla formuleringen av bondefrågans partiella frågor och övergångs-paroller i ett annat sammanhang senare.

4. Fascismen

Med sin seger i Italien och senare i Bulgarien och Polen har fascismen gång på gång varit föremål för analys inom Komintern. Här kommer vi inte i någon större utsträckning att kritiskt behandla resultatet av de tidigare analyserna i form av teser, resolutioner, etc. från kongresser, exekutivens utökade plenum, exekutivens vanliga sammanträden, artiklar, pamfletter, etc. Med hjälp av detta material skulle det vara lätt att visa hur vi först trevade i ovisshet, med många misstag och försummelser, och lärde oss att förstå denna fråga. Faktum är att det gäller lika mycket för Kominterns olika sektioner som för dess ledande organ. Naturligtvis kan jag inte undanta mig själv från det. Idag är det uppenbart att det begicks misstag av alla inblandade instanser, både det tyska partiet och Komintern, i den teoretiska utvärderingen och i den praktiska behandlingen av fascismen i Tyskland under 1923. Misstag vid analysen av fascismen ledde till att vårt parti i Polen begick allvarliga misstag. Därför är det av största vikt att vi uppnår fullständig tydlighet, fasthet och precision i denna fråga i vårt program.

För oss verkar det som att de viktigaste felen som begicks i detta avseende är följande:

För det första, en falsk utvidgning av begreppet ”fascism” till andra företeelser och former av reaktion, som strängt taget inte faller under denna term. Under en tid såg vi allt möjligt som fascism. Fascismen blev representativ för ”en enda reaktionär massa” – Lassalles uppfinning – fascismen var inte bara Hitler, utan också den tyska republikan-drapeerade storbourgeoisien med Seeckt⁹ i spetsen. Socialdemokratin blev ”fascismens vänsterfalang”. I Polen representerades fascismen inte bara av Piłsudski, utan också av storbourgeoisins reaktionära del, som leddes av Witos, så när Piłsudski gjorde sin statskupp stod partiet, liksom Buridans åsna, inför två typer av ”fascism” och visste då inte vilken det skulle vända sig till och mot.¹⁰

Våra italienska kamrater, som har kämpat med fascismen längst och hårdast, har utifrån sina praktiska erfarenheter och sin kamps behov, i många avseenden rättat till felen och bristerna i den föregående analysen. Detsamma inträffade, mer eller mindre, i Polen.

För det andra visade vår analys inte tillräckligt på fascismens sociala eller klassbaserade rötter, dess politiska yttringar, och framför allt dess förhållanden till storbourgeoisien och godsägarväldet. Den saknade en tillräckligt konkret social och politisk analys av fascismen i de enskilda länderna, utarbetandet av skillnaderna i klassbasen.

För det tredje spelade vissa felaktiga historiska analogier, framför allt från erfarenheterna av ryska inbördeskriget, en roll – 1923: Seeckt = den tyska Koltjak.¹¹

Vad Kominterns program kräver är istället en exakt generalisering, som precist definierar objektet och dess yttringar, som pekar ut fascismens inre motsättningar och dess rörelselagar, och som gör det möjligt att infoga de verkliga dragen hos fascismen i de enskilda länderna inom denna allmänna begreppsram.

⁹ General Hans von Seeckt (1866-1936) var högste befälhavare över Reichswehr och huvudpersonen i återuppbyggnaden av Tysklands väpnade styrkor.

¹⁰ Piłsudski (1867-1935) var ursprungligen en ledande medlem av det Polska socialistpartiet, och därefter en ivrig polsk nationalist. Han iscensatte en kupp i maj 1926 och var diktator i Polen fram till sin död. Wincenty Witos ledde Piast, ett bondeparti, och bildade en regering 1923 med två högerpartier.

¹¹ Aleksandr Vasiljevitch Koltjak (1873-1920), amiral i den tsaristiska flottan, ledde en kontrarevolutionär styrka i Ural under sovjetiska inbördeskriget. Han tillfångatogs och avrättades av de sovjetiska myndigheterna.

Vad som ofta här kan framstå som teoretiska hårklyverier, spetsfundigheter, är av största praktiska betydelse – utan den största teoretiska exakthet riskerar vi att hamna i stora praktiska svårigheter och misstag.

Naturligtvis kan ingen klandras för att inte ha förstått alla viktiga särdrag fullständigt och korrekt vid den första analysen av detta komplicerade objekt, som gnistrar i många färger och förvandlar sig som en Proteus.¹² Vi borde lära oss att utöva kritik och självkritik, och inte förbli fångar i våra egna felaktiga och ofullständiga formler.

På samma sätt är det inte min avsikt här att leverera redan skraddarsydda formler, utan att påpeka synpunkter för en slutlig formulering.

Den bästa *utgångspunkten* för en analys av fascismen är, enligt min mening, Marx' och Engels' analys av bonapartismen (Louis Bonaparte). Det bör tas för givet att jag inte sätter ett likhetstecken mellan fascismen och bonapartismen. Men de är relaterade företeelser, med både gemensamma och skiljaktiga särdrag, och *var och en* kräver en analys.

Jag börjar med att citera från förordet till Marx *Louis Bonapartes adertonde Brumaire*. Den säger: ”Slutligen hoppas jag, att min skrift skall bidra till att göra slut på den nu i synnerhet i Tyskland allmänt gängse skolfrasen om den så kallade *caesarismen*.”

Marx pekar sedan på den grundläggande skillnaden mellan det moderna och det antika proletariet, från vilken man, vad gäller klass, kan dra slutsatsen att den antika caesarismen och den moderna bonapartismen är helt olika saker.

Men Marx betonar behovet av en *specifik* klassanalys.

Men inte bara det. Bonapartismen är inte bara ett resultat av att det finns olika klasser i ett givet samhälle, utan också av ett distinkt, historiskt skapat och därmed historiskt upphörande förhållande mellan dessa klasser, av en distinkt *historisk situation*. Marx undersöker också extremt exakt bonapartismens *politiska yttringar*, deras ideologiska rötter och uttryck, deras typ av stats- och partiorganisation. Marx utvecklar i detalj hur den franska bourgeoisien, när den ställdes inför arbetarklassens uppror i juni, efter 1846-49 gav upp sin *politiska existens* för att rädda sin sociala existens, och underordnade sig en diktatur av en äventyrare och dennes gäng.

Han säger:

I och med att bourgeoisin nu förkättrar som ”socialistiskt” vad den tidigare förhållande som ”liberalt”, erkänner den, att dess eget intresse kräver, att den befrias från *självstyrelsens* risker; att man för att återställa lugnet i landet framför allt måste lugna dess bourgeois-parlament och *för att bibehålla dess samhällseliga makt måste bryta dess politiska makt*; att enskilda borgare kan fortsätta att exploatera de andra klasserna och ostört njuta av egendomen, familjen, religionen och ordningen endast under den förutsättningen, att *bourgeoisin som klass vid sidan av de andra klasserna dömes till samma politiska betydelselöshet*; att man för att rädda dess penningpung måste slå av den kronan och låta svärdet, som skulle beskydda dem, samtidigt hänga som Damoklessvärd över dess eget huvud. (Marx, *Louis Bonapartes adertonde Brumaire*, s. 27. A.T.:s kursivering.)

Således är bourgeoisien en av bonapartismens *sociala grunder*, men den överger sin politiska makt för att rädda sin sociala existens i en speciell historisk situation – den underordnar sig ”den självständiggjorda verkställande makten” (s. 58). Den andra djupgående och breda sociala basen för ”den verkställande maktens självständighet” och Bonapartes och hans gängs diktatur är småbönderna (de mycket små och små bönderna), och inte de revolutionära bönderna, utan tvärtom de *konservativa* bönderna; inte de som gör uppror mot de borgerliga egendomsförhållandena, utan de som vill bibehålla och försvara rätten till privat jordegendom

¹² Proteus var en mytologisk grekisk havsgud som antog olika former.

inför den hotande proletära revolutionen. Men på grund av sin ekonomiska och sociala splittring, och på grund av sin brist på ekonomisk och social *organisation*, kan inte bönderna själva genomföra detta försvar, detta skydd.

För så vitt det endast finns ett lokalt samband mellan småbönderna, för så vitt inte överensstämmelsen i deras intressen skapar någon gemenskap, någon nationell förbindelse och någon politisk organisation bland dem, bildar de inte någon klass. De är därför ur stånd att i sitt eget namn göra sitt klassintresse gällande, vare sig genom parlamentet eller genom ett konvent. *De kan inte representera sig själva*, de måste representeras. Deras representant måste samtidigt uppträda som deras herre och som en auktoritet över dem, som en oinskränkt regeringsmakt, som beskyddar dem mot de andra klasserna och sänder dem regn och solsken från ovan. Småböndernas politiska inflytande får alltså sitt sista uttryck i att den verkställande makten underordnar samhället under sig. (s. 54.)

Vad gäller arbetarklassen, så bidrar den till uppkomsten av bonapartism eftersom den inledde ett revolutionärt angrepp mot det borgerliga samhället, fyllde det med fruktan för sitt liv, men ändå inte själv kunde ta makten och behålla den. En av bonapartismens förutsättningar är således att proletariatet drabbas av ett allvarligt nederlag under en djup social kris. Å andra sidan är bonapartismen uppdelad i olika fraktioner och partier: bourgeoisens splittring, uppkomsten av motsättningar mellan dess olika skikt, är också en följd av arbetarklassens nederlag (och småbourgeoisens åtföljande nederlag). För bourgeoisien framstår nu den verkställande makten som en efterlängtd representant för de enskilda skiktens gemensamma intressen, och dessa skikt är oförmögna att skapa en sådan enighet om de lämnas åt sitt öde.

Denna synpunkt betonas särskilt av Friedrich Engels, när han senare, i inledningen till den tredje upplagan av *Pariskommunen*, sa:

Kunde proletariatet ännu inte regera Frankrike så var bourgeoisin inte längre i stånd till det. Åtminstone inte då, när den till sitt flertal var *monarkiskt sinnad* och splittrad i tre dynastiska partier och ett fjärde republikanskt. Dess inre tråtar gjorde det möjligt för äventyraren Louis Bonaparte att ta alla maktpositioner – armé, polis, förvaltningsapparat – i besittning och den 2 december 1851 spränga bourgeoisins sista fasta borg, nationalförsamlingen.

* * *

I sin postumt utgivna artikel ”Våldets roll i historien” (*Neue Zeit*, vol. 14, nr. 1, 1896) yttrar sig även Friedrich Engels om motsättningen mellan att bevara bourgeoisins sociala styre, med hjälp av Louis Bonaparte, och krossa dess politiska styre. ”Louis Napoleon [Bonaparte]”, säger Engels angående denna fråga ”var nu den europeiska bourgeoisens idol. Inte bara för att han hade ’räddat samhället’ den 2 december 1851, när han visserligen krossade bourgeoisens politiska makt men bara för att rädda dess samhälleliga makt.”

Och det sociala innehållet i Louis Bonapartes styre i förhållande till bourgeoisien betecknar Engels på följande sätt:

Som kejsare fick han inte bara politiken att tjäna de kapitalistiska profiternas och börsintrigernas intressen, utan drev också en politik helt enligt börsens regler och spekulerade på ”nationalitetsprincipen”.¹³

¹³ ”Nationalitetsprincipen” förklaras i *Marx-Engelssamlingen* (Berlin) enligt följande: ”Nationalitetsprincipen’ formulerades av det *andra* (franska) *imperiets* härskande kretsar, som försökte motivera den med sin erövringsplan och äventyr på det utrikespolitiska området. Napoleon III, som hycklande påstod sig vara ’nationaliteternas beskyddare’, spekulerade med de förtryckta nationernas intressen för att stärka den franska hegemonin och utvidga dess gränser. ’Nationalitetsprincipen’ ... skulle i realiteten komma att antända nationella stridigheter och omvandla ’den nationella rörelsen, särskilt för små nationer, till ett instrument för de rivaliserande stormakternas kontrarevolutionära politik’ ...” (*Marx-Engels-Werke*, vol 21, ss. 603-604.)

I *Louis Bonapartes adertonde Brumaire* analyserar Marx dessutom Louis Bonapartes maktsystem, dess organisatoriska stöd och medel. Det är först och främst Louis Bonapartes hemliga partiorganisation, ”10 decemberföreningen”. Vilken är dess sociala sammansättning? Det är först och främst ”lumpproletariatet i Paris [organiserad] i hemliga sektioner, varje sektion leddes av bonapartistiska agenter och i spetsen för det hela stod en bonapartistisk general.” Vid sidan av *deklasserade borgerliga element*, ”ruinerade lebmän ... falskspelare ... litteratörer,” finns dessutom deklasserad adel, och slutligen deklasserade bondeelement.

Marx sammanfattar allt detta under beskrivningen ”la Bohème”. Alltså är det på *deklasserade element inom alla klasser* som Louis Bonaparte grundar sin märkliga partiorganisation, och det är dessa han samlar runt sig som förtrogna, funktionärer, etc. Detta är naturligtvis inte slumpmässigt, utan ligger i sakens natur. Ekonomiskt och socialt rotlösa element, parasiter från alla klasser, som utestängts från den direkta produktionen, är det naturliga materialet, de naturliga hantlangarna i den ”självständiga verkställande makten”. I detta sociala avskräde raderas de specifika klassegenskaperna. I den mån det kan höja sig över och tråckla sig fram bland de enskilda klasser, vilkas avskräde det är, så saknar det ideologiska, etc., band till dem. Å andra sidan visar det inte det revolutionära, utan det kontrarevolutionära avskaffandet av dessa klassegenskaper, negationen av de borgerliga klassprinciperna som blir kvar *inom dessa principer*. Till exempel avskaffar tjuven den privata egendomen, men alltjämt på grundval av den borgerliga egendomen. Han avskaffar andras privategendom bara för att knyta den *till sig själv*, dvs. individuellt. Proudhons välkända fras: ”La propriété c'est le vol” – ”egendom är stöld” – är lika tillämplig omvänt: ”Le vol c'est la propriété” – ”stöld är egendom”. Och därigenom blir dessa deklasserade element från alla klasser samtidigt ett förkroppsligande av den privata egendomen och det borgerliga samhället, och medan de krossar detta samhälles politiska styre, är de följaktligen förmögna att försvara och skydda dess sociala styre mot den klass och de klasser som representerar det *revolutionära* avskaffandet av det borgerliga samhället, det sociala avskaffandet av den borgerliga privategendomen, dvs. industriproletariatet och de proletariserade bondeskikten.

Ekonomiskt har dessa deklasserade element, dessa parasiter från alla klasser, en naturlig drift att skaffa sig en *livskälla* inom regeringsmaskineriet och den bonapartistiska partimaskinen. Detta var orsaken till den oberoende verkställande myndighetsapparats enorma tillväxt.

Ur denna synpunkt lönar det sig också att titta närmare på den bonapartistiska statsapparats militära sektor. Den uppvisar säregna sociala funktioner och i samband med detta, även militärorganisatoriska funktioner.

Låt oss återigen se vad Marx har att säga om detta:

Kulminationspunkten i '*idées napoléoniennes*' slutligen är *arméns* övervikt. Armén var *point d'honneur* (hederssak) för småbrukarna, den var de själva förvandlade till heroer, som utåt försvarade den nya egendomen, förhärligade den just erövrade nationaliteten, plundrade och revolutionerade världen. Uniformen var deras högtidsdräkt, kriget deras poesi, den i fantasin förlängda och avrundade jordremsan var fosterlandet och patriotismen den ideala formen för ägandekänslan. Men de fiender, mot vilka de franska bönderna nu har att försvara sin egendom, är inte kosackerna utan rättsbetjänarna och utmätningmännen. Parcellen ligger inte längre i det så kallade fosterlandet utan i hypoteksboken. *Armén själv är inte längre blomman av bondeungdomen, den är träskblomman av landsbygdens lumpproletariat. Den består till stor del av remplaçants, av reservrekryter*, liksom den andra Bonaparte själv bara är en *remplaçant* för Napoleon. Sina hjältedåd utför den nu under klappjakterna på bönderna, under fullgörande av gendarmtjänsten, och om 10 decemberföreningens chef av de inre motsättningarna i sitt system jagas över den franska gränsen, kommer armén efter några banditstreck inte att skörda lagrar utan prygel.

Den bonapartistiska armén består av *deklasserade* lantliga element. För dem är armétjänstgöring ett *jobb*, en ersättning för en förlorad eller ouppnåelig småegendom. De allra flesta är yrkessoldater med många år i tjänst, färdiga att användas för kontrarevolutionära ändamål, men de är i militär mening opålitliga element, eftersom de inte vill dö för sin lön, utan leva. Avskilda från sin klassbas är de det naturliga maktinstrumentet för den så kallade ”självständiga verkställande makten”, som måste sträva efter att befästa och stärka sin opposition till folkmassorna. Korruptionen äter sig djupare och djupare. Följaktligen är det samtidigt det värsta tänkbara verktyget för att försvara nationens intressen i ett storskaligt utlandskrig. Marx förutsägelse om den bonapartistiska arméns nederlag under 1870-71 hade sina rötter i hans *grundliga och skarpa klassanalys av denna armé*.

Slutligen karaktäriserar Marx den bonapartistiska traditionens roll, betydelsen av den napoleonska legenden för Louis Bonapartes styre. Den napoleonska legendens styrka vilade på en kombination av tre faktorer: för det första, den nationella: äroglansen från Napoleonkrigen; för det andra, den revolutionära: kampen mot feodalismen utanför Europa, och likaså försvaret av den revolutionära erövringen av jordbruksegendomar mot de franska feodalherrarna och de emigranter som, i allians med de europeiska feodalerna, hotade bondens lilla innehav; för det tredje, bourgeoisins underordnande under den revolutionära armén och dess hjälte Napoleon, vilket berövade dem deras politiska rättigheter och tämjde deras exploateringsbegär.

Slutligen blottlägger Marx de inre motsättningarna i det bonapartistiska systemet, som sliter isär det och, i slutändan, leder till dess upplösning:

Som den självständiggjorda verkställande makten känner sig Bonaparte kallad att trygga den ’borgerliga ordningen’. Men denna borgerliga ordnings styrka är medelklassen. *Han känner därför att han representerar medelklassen och utfärdar dekret i denna anda*. Han är emellertid något endast därigenom att han brutit denna medelklass’ politiska makt och varje dag bryter den på nytt. Han känner därför att han är motståndare till medelklassens politiska och litterära makt. Men i och med att han beskyddar dess materiella makt, väcker han deras politiska makt till nytt liv. Orsaken måste därför hållas vid liv men verkan röjas ur vägen, var den visar sig. Men detta kan inte försiggå utan små förväxlingar av orsak och verkan, eftersom båda under sin växelverkan förlorar sina särmerken. Nya dekret, som suddar ut gränslinjen. Bonaparte känner samtidigt, att han står gentemot bourgeoisin som böndernas och överhuvudtaget hela folkets representant, som inom det borgerliga samhället vill lyckliggöra de lägre folkklasserna. Nya dekret, som på förhand lurar de ’sanna socialisterna’ på deras regeringsvisdom. Men Bonaparte känner framför allt, att han är chef för 10 decemberföreningen, att han är representant för lumpproletariatet, som han själv, hans omgivning, hans regering och hans armé tillhör, och för vilket det framför allt gäller att göra det angenämt för sig och dra kaliforniska vinster på statskassans bekostnad. Och han bekräftar sitt chefskap för 10 decemberföreningen med dekret, utan dekret och trots dekreten. (s. 58.)

* * *

I *Pariskommunen* kan vi slutligen hitta den sammanfattande karakteriseringen av och perspektivet för bonapartismen eller ”imperialismen” (inte i ordets moderna innebörd) som en form för den borgerliga statsmakten under en särskild situation för det borgerliga klassamhället. Marx säger här:

Kejsardömet med statskuppen som födelseattest, den allmänna rösträtten som vidimering och sabeln som spira påstod att det stödde sig på bönderna, på den stora massa av producenter som inte var omedelbart invecklad i striden mellan arbete och kapital. Det påstod sig rädda arbetarklassen genom att bryta parlamentarismen och därmed regeringens ohöljda underkastelse under de besittande klasserna. Det påstod sig rädda de besittande klasserna genom att upprätthålla deras ekonomiska överhöghet över arbetarklassen. Och slutligen påstod det sig förena alla klasser genom att återuppliva den nationella ärans bedrägliga sken. *I själva verket var det den enda möjliga regeringsformen vid en tidpunkt, då bourgeoisin redan förlorat förmågan att behärska nationen*

och arbetarklassen ännu inte tillägnat sig denna förmåga ... Imperialismen är den mest prostituerade och samtidigt den avskyvärdaste formen av denna statsmakt, som skapats av det uppåtsträvande borgerliga samhället som ett verktyg för dess egen befrielse från feodalismen och som det fullt utvecklade bourgeois-samhället hade förvandlat till ett verktyg för kapitalets förslavande av arbetet.

Detta avsnitt är av största vikt, särskilt för en inblick i fascismens väsen.

Här fäster Marx särskild uppmärksamhet vid bonapartismens eller imperialismens allmänna, internationella särdrag. Han ignorerar de specifikt franska dragen och ser dem som en typisk manifestation, som en typisk form av statsmakt i det kapitalistiska samhället, i ett särskilt skede av dess utveckling. Enligt honom är det den borgerliga statsmaktens "slutgiltiga" dvs. sista form, den form statsmakten antar i det fullt utvecklade borgerliga samhället, den mest prostituerade, den mest degenererade, ruttna formen. Med andra ord är det med denna form för statsmakt som det borgerliga samhället går under, dess sista tillflykt innan den proletära revolutionen, och samtidigt dess undergång, eftersom det är den mest extrema formen av förfall.

Här blir läsaren förvirrad. Har inte den marxistiska analysen gått in i en återvändsgränd? Kommer bonapartismen eller "imperialismen" (i den gamla meningen) att vara den borgerliga statsmaktens sista form? Men, kommer han att svara, har inte Frankrike självt ersatt bonapartismen efter 1870 och det bonapartistiska systemets nedgång, som orsakades av Sedan, och tredje republiken efter kommunens korta mellanakt? Rent kronologiskt, kommer han att slå fast, är bonapartismen inte den borgerliga statsmaktens "slutgiltiga" eller sista form. I Frankrikes fall är det hur som helst den borgerliga parlamentariska republiken. Dessutom, kommer han att fråga, om bonapartismen är den borgerliga statsmakten sista och mest ruttna form, vad är då fascismen? Han kommer också att fråga om bonapartismen blir statsformen för ett "fullt utvecklat borgerligt styre"? Men kapitalismen i Frankrike under Louis Bonaparte befann sig ändå i stadiet av fri konkurrens. Sedan dess har konkurrensen nått en ännu högre nivå, monopolet, även i Frankrike. Man kan med säkerhet beskriva den imperialistiska kapitalismen som det "mest utvecklade" borgerliga styret, på betydligt bättre grunder än vad som är fallet med den förimperialistiska kapitalismen. Men var befinner sig bonapartismen i detta sammanhang? Eller om vi godmodigt låter oss övertalas att betrakta den fascistiska statsformen som en modern motsvarighet till bonapartismen, då styr inte den fascistiska statsformen i de mest utvecklade kapitalistiska länderna, i Tyskland och Frankrike. Statsformen här är den borgerliga parlamentariska republiken, i fallet Storbritannien med kronan som ytlig dekoration. Den fascistiska statsform styr i just de länder som inte befinner sig överst i den kapitalistiska utvecklingen. I *Italien*, som i fråga om den kapitalistiska utvecklingen står klart långt efter de nämnda länderna, med kvarvarande starka inslag av feodalism inom jordbruket (framför allt i söder). I Polen, i Bulgarien, länder med *svag* industri och övervägande bondebefolkning, efterblivna i kapitalistiska termer. Detta tillstånd gäller ännu mer för Spanien.

Denna hop av motsägelser lämpar sig dock för att visa oss djupet och stringensen i den marxistiska analysen, för att hitta dess innersta kärna, och därmed nyckeln till fascismens väsen.

Det är på grundval av de fakta som presenteras uppenbart att bonapartismen inte rent ytligt eller kronologiskt kan betraktas som det borgerliga samhällets "slutgiltiga" form. Inte heller är det en enkel funktion av det borgerliga samhällets utvecklingsgrad. Man kunde ha förebrått den marxistiska analysen för detta redan när den sattes igång, att Storbritannien under åren 1850-70 utan tvekan var mycket mer kapitalistiskt utvecklat än Frankrike, och att det på en

starkare grund skulle kunna beskrivas som ett ”fullt utvecklat borgerligt styre”. Utifrån detta finner vi den självklara lösningen.

Den avgörande faktorn är de sammanlagda klassförhållandena i ett visst land, i ett visst samhälle. Bonapartismen, den verkställande maktens självständighet, är den borgerliga statsmaktens slutgiltiga och samtidigt mest ruttna form i det skede då detta borgerliga samhället starkast har hotas av angrepp från den proletära revolutionen och då bourgeoisie inte längre har kraft att avvärja detta angrepp, då alla klasser ligger försvagade och kastade på marken och bourgeoisie söker det starkaste försvaret för sitt sociala herravälde. Således är bonapartismen *en form* av borgerlig statsmakt i ett läge där den försvarar sig, hejdar och stärker sig mot den proletära revolutionen. Det är en form för kapitalets öppna diktatur. En annan, men nära förknippad, form är den fascistiska statsformen. Den gemensamma nämnaren är *kapitalets öppna* (men indirekta) *diktatur*. De yttrar sig som den verkställande maktens oberoende, att bourgeoisie politiska herravälde krossas, och att alla andra klasser underordnas den verkställande makten. Men deras sociala och klassmässiga innehåll är bourgeoisie och överhuvudtaget privata egendomsägares fullständiga makt över arbetarklassen och alla andra skikt som exploateras av kapitalismen.

Man måste förstå följande. Den borgerliga parlamentariska regimen undergrävs *steg för steg*. Dessutom är bourgeoisie själv den största boven i dramat. Denna process av underminering är exakt beskriven i sina enskilda stadier i Marx’ *Louis Bonapartes adertonde Brumaire*. Men själva den öppna diktaturen kan endast upprättas genom ett *språng*, en kupp eller statskupp, där bourgeoisie själv är det passiva elementet. Dess uppgift är att skapa de förutsättningar under vilka den kan ”räddas” socialt och förstöras politiskt. Men själva förstörandet utförs av statskuppens eller kuppens hjälte. Personen eller organisationen för ändamålet dyker alltid upp vid behov. Bourgeoisien själv främjar, aktivt eller passivt, ändamålsenliga organisationer.

Bonapartismen är den borgerliga statsmaktens ”slutgiltiga” form såtillvida som det är en form av öppen kapitalistisk diktatur, och såtillvida som den öppna kapitalistiska diktaturen inleds då det borgerliga samhället, balanserat på gravkanten, är allvarligt hotad av den proletära revolutionen. Detsamma återfinns i fascismens väsen: *en form* av den öppna kapitalistiska diktaturen.

Här måste en viktig korrigerings göras, både av Marx och av den del av programförslaget som behandlar fascismen. Den består endast i bara av ett litet ord. Istället för att säga att fascismen är formen för bourgeoisie öppna diktatur, måste man säga: det är *en form*.

I sina teser för den andra partikongressen ger Italienska Kommunistpartiets centralkommitté, i sin beskrivning av situationen i Italien och partiets uppgifter, följande begreppsdefinition av fascism:

Vad är fascism? Vi har definierat fascismen som ett försök att stabilisera den italienska kapitalismen, det vill säga, kapitalismen i ett övervägande jordbruksland, utrustat med råvaror, utländska marknader och en stor hemmamarknad ... Formerna för kapitalistisk stabilisering skiljer sig från land till land, och motsvarar den ekonomiska strukturen och graden av rikedom i de olika länderna ... Fascismen representerar inte ett progressivt stadium av den italienska kapitalismen. Den har utvecklat nya industriella organisationsformer av (truster, etc.) och bankväsende (centralisering av emissionsbanker), men dessa nya former tjänar fortfarande de italienska härskande klassernas traditionella politiska ekonomi, och dessutom är de ett sätt genom vilket denna politik fortsätter och förvärras under nya förhållanden. Därför representerar fascismen en högre form för den kapitalistiska statens organisering, en sortsorganisation genom vilken staten närmar sig de ledande kapitalistiska grupperna och ingriper i produktionsprocessen, så fort den har koncentrerat och kombinerat krafterna. (*Lo stato operaio*, vol. 2, nr. 3, mars 1928, s. 127.)

Felet med denna begreppsmässiga definition av fascismen är att den, genom att fokusera på det sociala innehållet, inte gör fascismens särskilda politiska form rättvisa, dess karaktär som en särskild form för borgerlig statsmakt. Kapitalismens stabilisering i Tyskland och Italien har i huvudsak samma ekonomiska och sociala innehåll; medan formerna för statsmakten, under vilka de effektueras, är olika. För en begreppsmässig definition av fascismen är därför statsmaktens form den specifika skillnaden, det *specifika kriteriet*.

Detsamma gäller för bonapartismen. Korrigeringen är formellt obetydlig, men långtgående vad gäller innehåll.

Låt oss nu tillämpa denna lösning på det förflutna. Att fascismen är ett slags, en sorts ”slutgiltig form av borgerlig statsmakt”, illustreras av *[Paris]kommunen*. Bonapartismens kollaps följdes av en proletär revolution. Den störtades efter en kort period; det franska proletariatet hade förvisso lyckats styra under några månader, men det lyckades inte behålla makten. Men bonapartismen förmådde inte återupprätta sig. Bonapartismens katastrofala nederlag mot Tyskland hade helt förstört den napoleonska legenden. Till det lades effekterna av korruptionen inom systemet. Dess inre motsättningar hade lett till ett sådant resultat, framför allt i fråga om borgarklassen. Den materiella förstärkning som bonapartismen tvingades utkräva när den justerade den politiska makten hade, å ena sidan, lett till att bourgeoisien hade stärkts politiskt. När den hade besekrat Kommunen kunde och ville den regera direkt också i politisk mening. Även bondeklassen hade stärkts politiskt. Den ville delta i regeringen. Louis Bonaparte hade gett den krig, men den ville ha fred. Men i kommunupproret hade arbetarklassen just visat sin ökade makt och mognad jämfört med 1848. För bourgeoisien var det uppenbart att det efter 20 års försök att undertrycka arbetarklassen med hjälp av den bonapartistiska regimen inte längre var möjligt att göra det genom en öppen diktatur. Efter deras nederlag kunde man nu ge dem den borgerligt demokratiska fasaden. Och slutligen gjorde nederlaget för yrkessoldaterna, den bonapartistiska arméns ”ersättare”, det klart för den franska bourgeoisien att armén skulle behöva byggas enligt en annan organisatorisk metod; nämligen en verklig tillämpning av allmän värnplikt, vilket skulle förkorta tjänstgöringstiden, för att rekrytera inte bara trasproletariatet på landsbygden, utan alla folkliga massor som var förmögna att tjänstgöra. Men utan en bonapartistisk armé existerar ingen bonapartism som statsmakt.

Resultatet blev den borgerliga parlamentariska republiken, *den materiellt och politiskt stärkta bourgeoisien, och samtidigt den stärkta arbetarklassens statsform*.

Louis Bonapartes huvudsakliga bas bland bourgeoisien var inte den gamla bank- och finansaristokratin (som hade härskat under medborgarkungen Louis Philippe), utan den unga, blivande, *fortfarande svaga och traditionslösa industribourgeoisien*, som saknade politisk utbildning och fast partibildning, och som ännu inte var i stånd att härskas. Louis Bonaparte, arrivisten och äventyraren, var den naturliga beskyddaren av denna uppkomlingsbourgeoisie. Louis Bonapartes militära kollaps, tillsammans med denna bourgeoisies materiella förstärkning under 1850-70, skapade förutsättningarna för dess politiska oberoende under den tredje republiken. Den militära storförlust med vilken Louis Bonapartes regeringstid slutade var en drastisk politisk läxa för den. (Så visade sig också vara fallet med den tyska bourgeoisien, att militära nederlag ger en värdefull politisk utbildning. Slagen mot Louis Bonaparte från Bismarcks Tyskland under 1870-71 undanröjde visserligen bonapartismen, men Frankrike fick revansch under första världskriget, genom att det nederlag som tillfogades Hohenzollerns Tyskland i allians med de allierade, störtade Hohenzollern-Bismarck-regimen och satte den preussiska-tyska storbourgeoisien direkt i sadeln. Inte bara slagna befälhavare tar lärdom, utan även besegrade klasser.)

I enlighet med sin natur, är de olika öppna borgerliga diktaturerna således inte enstaka fenomen: de är kopplade till ett tydligt övergripande klassförhållande, och de återvänder med jämna mellanrum, förutsatt att detta förhållande återkommer – såvida inte ett sammanbrott för den ena eller andra formen av kapitalistisk diktatur gör arbetarklassens styre permanent, varvid denna cykel kommer att ta slut, åtminstone för landet i fråga.

Från vad som redan har sagts är det tydligt varför den öppna borgerliga diktaturen inte uppstod i Storbritannien efter 1848-49. Bourgeoisien var både för socialt och politiskt stark för det. 1848 års chartistiska mobilisering var bara en obetydlig episod som illustrerade den brittiska arbetarklassens svaghet och dess oförmåga att på allvar skaka det borgerliga samhället. Det förklarar också – för att återgå till nutid – varför fascismen aldrig vann i Tyskland under 1923, utan kollapsade på ett patetiskt sätt vid första försöket, medan storbourgeoisien lyckades stärka sitt direkta politiska styre i form av den borgerligt parlamentariska republiken. Därför finns det ingen form av fascistisk statsmakt idag i USA, i Storbritannien, i Frankrike.

Låt oss nu titta på den nuvarande sortens öppet borgerlig diktatur i Italien, den fascistiska staten. Det är uppenbart att den har viktiga särdrag som är gemensamma med den bonapartistiska formen av diktatur: återigen ”den verkställande maktens självständighet”, att alla klasser, inklusive bourgeoisien själv, *s politiskt* underordnas den fascistiska statsmakten, och storbourgeoisien och godsägarnas *sociala styre*. Samtidigt försöker fascismen, liksom bonapartismen, vara alla klassers gemensamma välgörare: därför ställs ständigt en klass mot en annan, de inre motsättningarna förändras hela tiden. Även maktapparaten har samma drag. Det fascistiska partiet är motsvarigheten till Louis Bonapartes ”10 oktoberförening”. Dess sociala sammansättning: deklasserade element från alla klasser, från adeln, bourgeoisien, den urbana småbourgeoisien, bönderna och arbetarna. Vad gäller arbetarklassen, så möts två motsatta delar av de deklasserade här: i botten finns trasproletariatet, och ”ovanför” delar av arbetararistokratin och de reformistiska fackföreningarnas och partiernas byråkrati. Släktskapet gäller också för de väpnade styrkorna. I sociala termer är den fascistiska milisen en motsvarighet till den bonapartistiska armén. Precis som den bonapartistiska armén är den grundvalen för de deklasserade elementens existens. I Italien finns också en armé som bygger på allmän värnplikt. Den har ingen motsvarighet i Frankrike. Att det finns en sådan armé *tillsammans med* den fascistiska milisen uppfyller militärens behov under imperialistiska förhållanden, där enkla yrkes- eller legoarméer anses vara otillräckliga, och det krävs en massarmé med omfattande värnplikt.

Det finns också en överensstämmelse i den klasskampssituation ur vilken statsmaktens form uppstod; här den bonapartistiska formen, där den fascistiska. I fallet med den italienska fascismen rörde det sig, precis som med bonapartismen, om ett misslyckat angrepp från proletariatet, den resulterande besvikelsen inom arbetarklassen, och en utmattad, förvirrad och maktlös bourgeoisie som sökte efter en frälsare för att konsolidera sin sociala makt. Även en ideologisk samstämmighet: som huvudingrediens idén om det ”nationella”, den skenbara kampen mot parlamentarisk och byråkratisk korrupktion, det falska mullrandet mot kapitalet, etc. Slutligen, besläktade egenskaper hos statskuppens hjältar.

I ovan nämnda text ”Våldets roll i historien” (*Neue Zeit*, vol. 14, nr. 1, 1896) betonar Friedrich Engels följande egenskaper hos statskuppens hjälte, som gör det möjligt för denne att spela rollen: ”... ’en tvättäkta’ Carbonarikonspiratör¹⁴ i Italien, en artilleriofficer i Schweiz, en skuldtyngd förnäm luffare och specialkonstapel i England som ständigt och överallt gör anspråk på tronen.” Dessutom, säger han, ser bourgeoisien i honom den första ”stora statsmannen”, av deras eget kött och blod – han är, som dem, en uppkomling. Mussolini är också en uppkomling, en murarson. I enlighet med tidens förändring är en uppkomling från

¹⁴ Carabonari var ett hemligt politiskt sällskap i Italien i början av 1800-talet – öa.

arbetarklassen mer lämplig nu än en från lågadeln, vilket var fallet med Bonaparte. Louis Bonapartes arbete med den italienska carbonari motsvarar Mussolinis arbete inom den italienska socialdemokratin. I dessa dagar är det helt och hållet obligatorisk för ”stora statsmän” och bourgeoisiens samhällsfrälsare att gå genom socialdemokratin. Och på senare tid även att gå genom kommunismen: se Kina. I både fallet Mussolini och Bonaparte, många år i utvandring, i fattigdom, hunger, och hos vissa karaktärer, härdas viljan av stränghet, hunger efter makt och rikedom, insikter om människan, och det skapas en nödvändig flexibilitet. Under vissa objektiva och subjektiva förutsättningar gav detta pålitliga och erfarna revolutionärer, under andra, en ”slug”, cynisk kontrarevolutionär kuppmaakare.

I allt väsentligt liknar systemets inre motsättningar varandra i båda fallen. Motsättningarna mellan att bourgeoisien stärkts materiellt och socialt och underkuvats politiskt. Illusionen om att ha skyddat proletariats materiella intressen, medan det i själva verket hade kapitulerat till kapitalet. Den fascistiska staten som ”medlare” mellan bourgeoisien och arbetarklassen, vilken som sådan måste leda till att den ständigt dras in i praktiska motsättningar. Detsamma gäller bönderna och småbourgeoisien. Fascismen och bonapartismen har utlovat det borgerliga samhället ”ordning och säkerhet”. Men för att visa att de är oumbärliga som permanenta ”samhällsfrälsare” måste de ständigt försöka ge sken av att samhället hotas: det vill säga oupphörlig oordning och otrygghet. Bourgeoisien och böndernas materiella intressen kräver en sparsam statlig ekonomi, en ”ekonomisk regim”. Parasitgängets materiella intressen, som representeras av den fascistiska partiorganisationen, de fascistiska stats- och kommunanställda och den fascistiska milisen, kräver det motsatta, en ständig utvidgning och ständigt berikande av den fascistiska staten och partimaskinerna. Därför kränks båda intressegrupper omväxlande. Varje stävande av de fascistiska gängen till fördel för borgerlig ”fred och ordning” och för deras ekonomi, måste omedelbart kompenseras med nya tillstånd till terroristiska övergrepp, plundringar, etc.

Lika mycket som den national-imperialistiska *ideologin*, tvingar de inre motsättningarna diktatorn till utländska fälttåg, och så småningom till krig. Men här stöter den italienska motsvarigheten till Louis Bonaparte inte på den gamla motsättningen – att det inre militära maktinstrumentet, i detta fall den nationella milisen, på grund av sin inre funktion och sociala sammansättning har blivit otjänligt som verktyg för imperialistiska erövringskrig mot stater, som dittills inte hade haft anledning att tilldela sig själv den ”mest prostituerade” av alla sorters borgerlig statsmakt – utan ställs också inför ytterligare en motsättning, mellan de privilegierade fascistiska trupperna och den reguljära armén.

Vilka grundläggande *distinktioner* finns mellan bonapartismen och fascismen? De är delvis lokalt betingade – av lokala skillnader i klassförhållanden, historiska traditioner, etc. I Frankrike och Italien finns deras rötter delvis i förändringen av det borgerliga samhällets och det kapitalistiska systemets allmänna karaktär.

Beroende på lokala historiska traditioner är det naturligt att diktatorn i Frankrike, på grund av den napoleonska legenden och den roll den spelar bland bönderna, framstår som ”kejsare”: i Italien får han nöja sig med rollen som ”Duce” och låta kronan existera vid sidan av honom. Istället för den napoleonska maskeraden, råder den antika romerska, sullanistiska och caesaristiska maskeraden, vilken dock är mer konstlad än den förstnämnda. (Dessutom försöker Mussolini för egen vinning utnyttja Garibaldi's och Mazzini's nationella revolutionära tradition och syndikalismens kritik av den borgerliga demokratin.) Dessa distinktioner är dock oviktiga.

Men viktigare är de distinktioner som har sitt ursprung i förändringen av kapitalismens allmänna karaktär. Den tredje Napoleon verkade fortfarande i den fria konkurrensens kapitalism och under den ofullständiga borgerliga revolutionen i Italien och Tyskland. Det

revolutionära rättsliga anspråk som under en viss tid hade varit en fördel för Napoleon I, och som Louis Bonaparte försökte utnyttja, motarbetar honom nu. Under det italienska kriget lockar han till sig den italienska befrielseörelsen, för att snart stöta bort den igen, när han i ett kort stormigt angrepp lämnar den i sticket till förmån för sina dynastiska erövringar. Under det tysk-franska kriget kommer han genast i konflikt med det revolutionära intresset för ett tyskt enande och krossas av det. Det dynastiska erövringskrig som han måste utkämpa, pådriven av den napoleonska legenden och systemets inre motsättningar, är i otakt med tiden: för sent, eftersom han inte längre bemästrar varje revolutionär princip; för tidigt, eftersom han *ännu inte kan* bemästra den imperialistiska principen i dess moderna mening, på grund av att han saknar en lämplig ekonomisk bas.

Å andra sidan har Mussolinis utrikespolitik redan från första början en imperialistisk grundval och inriktning – i ordets moderna mening. Således ”motsvarar den tiden”, trots att den maskerar sig med antiken, men den är ända från början *öppet* reaktionär. Den kan bara krossas av motsättningen mellan, å ena sidan, de överdrivna målen den sätter på sig själv och de otillräckliga medlen för att fullborda dem och, å andra sidan, av motsättningen mellan stilen och den sociala strukturen hos en militär organisation som motsvarar behovet att göra slut på alla samhällsklasser och leva på deras bekostnad, och med den imperialistiska krigföringens motsatta krav.

En annan skillnad, som betingas av det borgerliga samhällets allmänna utveckling och nivån på den internationella klasskampen, dyker upp i den fascistiska statsmaktens organisatoriska bas och medel. Louis Bonapartes 10 decemberförening var motsvarigheten till den franska arbetarklassens små hemliga revolutionära organisationer vid den tiden. Det fascistiska partiet är den kontrarevolutionära motsvarigheten till Sovjetunionens kommunistiska parti. Till skillnad från av Louis Napoleons parti, är det därför från början en bred *massorganisation*. Detta gör det starkare i vissa skeden, men ökar också dess inre motsättningar, motsättningarna mellan dessa massors sociala intressen och de härskande klassernas intressen, till vars tjänst det står.

Låt oss också kort behandla fascismen i Polen. Också här är basen för Piłsudskis fascistiska diktatur ett revolutionärt angrepp från proletariatet besegrades (det polsk-ryska kriget 1920) och, å andra sidan, svagheten, utmattningen och splittringen inom den inhemska bourgeoisie, som inte lyckas med gemensamma handlingar, inte ens för att uppnå stabilisering. Den fascistiska statsmaktens sociala bas i Polen är bourgeoisie och godsägarnas kontrarevolutionära intresse; fascismen begrep mycket väl hur man kunde dra nytta av böndernas besvikelse över att jordreformen fram till den tiden hade saboterats, även om dess politik uppenbarligen tjänar de stora godsägarnas och det övre bondeskiktets intressen. Statskuppens ”hjälte” stöder sig ideologiskt på den nationellt revolutionära befrielsekampens traditioner, organisatoriskt på legionärerna, på deras besvikelse över den nationella befrielsekampens resultat – borgerlig ruttenhet – och på deras ekonomiska försörjningsbehov, som inte kan tillgodoses på produktionens område. Och därmed också för den fascistiska armén – alla klassers deklasserade. Den partiliknande organisationen består av avfallingar från alla partier, och leds av marskalkens adjutanter, före detta terrorister och legionärer.

Men i Polen spelar en annan faktor också en roll, vilken är avgörande i Spanien och i en rad andra länder, och bara på ett ytligt sätt likställer den ”fascistiska statsmakten” med italiensk fascism och fransk bonapartism, trots att klasskaraktären är fundamentalt annorlunda.

För att illustrera väljer jag de extrema sorternas regimer, den sorts statsmakt som finns i sydamerikanska republiker. Här har även armén politisk makt, en ”självständig” verkställande makt. Vanliga förändringar av den politiska kursen genomförs med hjälp av *militärkupper*

som, trots att de på ett ytligt plan är våldsamma, inte på något sätt är revolutionära, eftersom de inte ändrar något i sak vad gäller det befintliga styrkeförhållandet mellan klasserna.

Militärdiktaturen, den verkställande maktens självständighet, är här inte en produkt av det ”fullt utvecklade borgerliga samhället”, dess övermognad, hotet från den proletära revolutionen och den slutliga nödvändigheten för det borgerliga samhället att befästa sig mot den, utan precis det motsatta. Här är det det borgerliga samhällets omogna utveckling, bourgeoisins numeriska och organisatoriska svaghet, vilken fortfarande konfronterar feodala godsägarelement, som fortfarande förhindrar framväxten av en stark politisk borgerlig organisation. Armén, eller snarare dess officerskår, är här den mest solida och bäst utvecklade politiska organisationen. Den styr istället för bourgeoisien, som *ännu inte* kan göra det. I fallet med bonapartismen och den italienska fascismen var bourgeoisien oförmögen att *fortsätta* utöva sitt styre under klasskampens givna situation.

Dolda bakom samma ytliga anstrykning av fascism (som i Spanien), existerar därför fullständigt olika klassförhållanden, klasskampsnivåer och utvecklingsnivåer av det borgerliga samhället.

Utan en konkret klassanalys kan man därför, både teoretiskt och praktiskt, falla för den största av felaktigheter.

Om jag är rätt informerad, har våra italienska kamrater tagit upp frågan om den proletära diktaturen omedelbart *kommer* att ersätta den fascistiska normen för statsmakt, eller om den kommer att ersättas av någon sorts borgerlig statsmakt, som till exempel en borgerligt demokratisk parlamentarisk republik. Lenin gav svaret redan under Kommunistiska Internationals andra kongress. På frågan om den kapitalistiska krisen *oundvikligen* måste leda till en socialistisk revolution i slutet av kriget, svarade Lenin, som bekant, att svaret inte kan ges teoretiskt. Det skulle bara vara snack, skolastik. Endast den verkliga kampen kan ge svaret. Uppgiften för de kommunistiska partierna bestod i att göra bästa möjliga förberedelser inför det. Bonapartismens slut ger samma svar. Den ena eller andra sortens öppna kapitalistiska diktatur i ett fullt utvecklat borgerligt samhälle kommer bara att vara den ”slutgiltiga” eller sista formen för borgerlig statsmakt, om proletariatet i landet är tillräckligt starkt som ledare för de andra arbetande klasserna, starkt nog att använda regimens kris i syfte att skapa en varaktig proletär diktatur. Kampen kommer att avgöra det. De objektiva och subjektiva faktorerna avgör det tillsammans: proletariatets verkliga styrka och mognad, dess förhållande till de andra arbetande klasserna, den internationella klasskampens situation, och inte minst kommunistpartiernas styrka, mognad och förmåga under kampen i de berörda länderna.

En annan fråga är om upprättandet av den proletära diktaturen kan följa *omedelbart*, utan ett mellanstadium, efter fascismens undergång i Italien. Som bekant följdes, i Frankrike, bonapartismens undergång den 4 september 1870 av republiken med Thiers, Favre och kompani som ett mellanstadium, med legitimister och orleanister, bourgeoisien och junkrarna, i spetsen. Först sedan den hade visat sig konkursmässig kom kommunen den 18 mars 1871. Det borgerliga republikanska mellanspelet varade sålunda sex månader ... En sådan mellanliggande period, där de borgerligt demokratiska elementen lyckas hålla makten ett tag är, på grund av allmänna skäl, också möjlig, till och med trolig, i Italien. Det kan pågå i månader, veckor, eller bara dagar. Den kan ta formen av en dubbel regering, eller andra egendomliga former. Men i överensstämmelse med de historiska erfarenheterna och klassförhållandena i Italien kommer det att vara nödvändigt med ett visst tidsförlopp och vissa masserfarenheter för att krossa de småborgerliga demokratiska illusionerna och förhoppningarna bland massan av småborgare, bönder och delar av arbetarklassen. Kommunistpartiet kan inte *avgöra* huruvida ett sådant mellansteg uppstår eller hoppas över. Men det är i alla fall extremt

beroende av hur starka maktpositioner arbetarklassen har *vid tidpunkten* för fascismens undergång, och hur snabbt den gör sig av med det mellanliggande stadiet.

En annan slutsats vi kan dra från tidigare händelser är att kapitalets öppna diktatur kan anta andra former i andra länder än Polen, Italien och Bulgarien, och förmodligen kommer att göra det. Vissa drag kommer att vara samma, andra olika. Men formerna för bourgeoisieens öppna diktatur är inte godtyckliga, inte möjliga i varje klasskampssituation och under varje sorts klassförhållanden. De är förankrade i specifika klassförhållanden och klasskampssituationer, som anges ovan.

Idag är det ganska vanligt att bourgeoisie i fullt utvecklade kapitalistiska länder försöker riva ner eller begränsa det parlamentariska systemet för att skapa starkare politiska garantier för borgerligt styre. Sådana tendenser är framför allt synliga i utvecklade kapitalistiska länder som Storbritannien, Tyskland och Frankrike, som, i varierande utsträckning, har genomgått sociala och ekonomiska omvälvningar på grund av kriget. De går *i fascistisk riktning*, och *kan* i kritiska situationer leda till kapitalets öppna diktatur i olika former. Men de behöver inte vara identiska med fascism.

Noske-regimen i Tyskland var utan tvekan en öppet kontrarevolutionär och våldsam regim. Men statsmakten var inte fascistisk. Men Noske-regimen representerade *inte* den ”verkställande maktens självständighet”. Det ledde till ett försök i den riktningen eftersom den upprättade ett styre genom sabeln. Men detta försök av den militära verkställande makten, Kappkuppen, var ett misslyckande.

Från ovanstående drar jag slutsatsen att det krävs en mer exakt och djupgående analys av fascismen och formerna och villkoren för kapitalets öppna diktatur än den som ges i motsvarande avsnitt i programförslaget.

5. ”Bortdöendet” av alla tvångsformer

Den tredje sektionen, ”Kommunistiska internationalens slutmål”, talar i Marx och Lenins anda om bortdöendet och det slutgiltiga försvinnandet av statens verkställande makt i det världskommunistiska systemet. Det vore lämpligt att komplettera denna negativa tanke med den *positiva tanke* som introducerades av utopisterna och övertogs av Marx och Engels: ”I stället för regeringar över personer kommer förvaltandet av ting och ledandet av produktionsprocesser.” (Engels, *Socialismens utveckling från utopi till vetenskap*.) Med hänvisning till försvinnandet av statens verkställande makt fortsätter programmet: ”Därmed bortdör så småningom varje tvångsnorm.” Det tycks mig som om vi inte kan säga eller veta det så definitivt. De utsugande klassernas behov att förtrycka de utsugna, och därmed förtrycks- och tvångsorganen *för detta syfte* upphör samtidigt som klasserna. Men uppgiften återstår att säkerställa individens underordnande under samhället. I primitiva samhällsformer utan klasser finner man en hel rad varierande medel för att säkerställa denna underordning. Till exempel: sociala traditioner, religiösa medel, undervisning i nedärvda sociala normer (detta är det huvudsakliga syftet med pubertetsceremonier för unga män och flickor som återfinns nästan överallt i primitiva samhällen), men ingenstans saknas fysiska tvångsmedel för de mest extrema fallen, inklusive dödsstraff. För att övertygas om detta kan man titta på de australiska stammarnas levnadssätt. Dessa tvångsmedel orsakas tveklöst *delvis* av de hårda levnadsvillkoren i dessa primitiva samhällen, de övermäktiga naturkrafter de står inför, och den underutvecklade karaktären hos de människor som utgör dessa samhällen. Men bara *delvis*. Både där uppe och där nere finns motsättningar mellan individen och samhället, och hur de löses beror på den historiska samhällsformen. I det kommunistiska världssystemet kan vi säkert förvänta oss helt andra sätt att lösa dem. Religiös vidskepelse, etc., kommer inte längre att spela någon roll, istället kommer medlen att vara rationella. Idag kan vi inte känna till dessa former, och vi bör avstå från att spekulera om det, som det görs i avsnittet om

bortdöendet av alla former av tvång. Vi bör akta oss för att ge anledning att låta det ”fulländade kommunistiska samhället” framstå som något av ett metafysiskt sluttillstånd (i stil med de tråkiga föreställningarna om paradiset). Vi bör snarare starkt betona att det är *utgångspunkten* för en ny kraftfull *utveckling* av mänskligheten. *All* utveckling sker enligt dialektikens lagar, det vill säga i motsättningar, motsättningar på de nyförvärvade grundvalarna. På detta sätt kan vi bli av med den småborgerliga synen på de slutliga förhållandena, med den brist på utveckling och motsättning som bilden av det ”fulländade kommunistiska samhället” framkallar i många huvuden. Och varför skulle vi inte här använda Engels utmärkta och korrekta formuleringar om mänsklighetens språng från nöd till frihet, om slutet på människans förhistoria (Marx), som utgör början på mänsklighetens verkliga historia som människans historia. Engels klassiska formuleringar finns där. Varför inte använda dem när vi inte har något bättre att säga?

6. Övergångsperioden från kapitalism till socialism och proletariats diktatur

Samma sak gäller för hela detta kapitel som för det föregående. Övergången måste presenteras tydligare än vad som görs i detta kapitel som en *dialektisk process* som sker genom *motsättningar*. Faktum är att denna uppfattning inte bara bör uttryckas abstrakt, utan anges som vägledare för den konkreta presentationen. Bara på detta sätt kan man initiera en djupare förståelse för övergångsperiodens motsägelsefulla verklighet i Sovjetryssland. Om denna grundläggande dialektiska natur hos övergångsperioden (vars konkreta yttringar i de enskilda länderna både har allmänna och specifika drag) ignoreras hotar faran med ett stundom ursäktande och ointelligent förnekande av dessa motsättningar, och stundom ett lika dumt och fientligt insisterande på de negativa sidorna av dessa motsättningar.

Ur denna synvinkel måste kapitlet omformuleras helt och hållet. Nu till några mer specifika frågor i detta kapitel.

På tyska ska man inte tala om sovjeter och sovjetstaten, utan om råd och rådsrepubliken; inte heller om ”maktformer”, utan om stats- och regeringsformer.

”Sovjetstaten”, står det i förslaget, ”förutsätter bourgeoisiens fullständiga avvapning och att vapnen samlas i proletariats händer.” För korrekthetens skull och i enlighet med erfarenheten måste det vara ”verkställer” istället för ”förutsätter”.

När det gäller formeln ”expropriation och proletär nationalisering av alla stora industri-företag”, etc.:

I enlighet med Spartakusförbundets program måste vi säga: expropriation *utan ersättning*. Jag vet mycket väl att även Marx en gång talade om *möjligheten* att köpa ut kapitalister mot ersättning. Men hittills visar de befintliga erfarenheterna att denna möjlighet inte kan förverkligas under de ekonomiska förhållanden under vilka den proletära revolutionen hittills har ägt rum. För det andra har det, exempelvis i Tyskland, visat sig att de antisocialistiska, kontrarevolutionära krafterna står helt bakom formeln för expropriation med ersättning. Detta var möjligt eftersom expropriationen med ersättning helt och hållet följde borgerlig lag, och (den borgerliga) statens erkännande av privat egendom är, som bekant, en förordning i nästan alla borgerliga lagböcker (och även i Weimarkonstitutionen).

Att expropriera med ersättning *kanske* kan övervägas under världsrevolutionens *sista* fas, när rådsstaterna redan har fått övertaget gentemot de borgerliga staterna, och då deras produktion är så rikt utvecklad att de befinner sig i det ekonomiska läget att de kan ”köpa lös” ett visst skikt av kapitalister eller storgodsägare.

Å andra sidan bör man konstatera följande. Vid den tidpunkt då Marx skrev detta, brukade fortfarande samma person äga och förvalta industriföretagen. Idag är detta vanligtvis åskilt. Nu skulle relativt sett små medel räcka för att ”köpa lös”, långt under halva värdet av aktiekapitalet.

Istället för det oklara uttrycket ”proletär nationalisering” (som är obegripligt utan förklaring) föreslår jag att ett annat uttryck används, som inte behöver någon ytterligare förklaring: överföra i den proletära statens ägo, eller besittningstagande av den proletära staten.

I det tredje stycket, det om bönderna, bör det stå: stödja de egendomslösa, halvproletära och *småbondeelementen*, etc.

Krigskommunismen: Förslaget säger (i enlighet med de principer som antogs vid femte kongressen) att, det på grund av en väpnad intervention från kapitalisterna och ett ihållande kontrarevolutionärt krig mot proletariatets diktatur, *kan* bli nödvändigt med en krigskommunistisk ekonomisk politik. Det verkar som om kamrat Varga menar att krigskommunismen är *oundviklig* i alla länder i början av proletariatets diktatur. Det är att vara mer påvlig än påven. Vi bör inte gå bortom det befintliga förslaget.

Några allmänna överväganden för andra länder angående betydelsen av de ryska erfarenheterna under uppbygget av socialismen bör följa här. Vi skiljer oss från socialdemokraterna av alla slag, höger eller vänster, genom att vi menar dessa erfarenheter har *internationell betydelse* och inte bara motsvarar de särskilda ryska ekonomiska förhållanden vad den ekonomiska återuppbyggnaden beträffar. Naturligtvis har *inte alla särdrag* i dessa erfarenheter internationell betydelse. Vissa är av allmän betydelse, andra, som svarar mot de specifika förhållandena, är det inte. Och det i två avseenden. Vissa länder inleder den proletära revolutionen på en betydligt högre kapitalistisk utvecklingsnivå än vad som var fallet i Ryssland. Frågor som där endast kunde angripas under proletariatets diktatur, klarades i andra länder av under kapitalistiska förutsättningar: en viss teknisk nivå, vissa former av industri- och arbetsorganisation, etc. Icke desto mindre måste man komma ihåg att upphämtningen vad gäller dessa saker, under den proletära diktaturens förhållanden och med hjälp av dess medel, inte innebär en enkel upprepning eller kapitalistiska resultat (om man bortser från tekniska frågor). Det räcker, till exempel, att påpeka hur kapitalistisk och socialistisk rationalisering i grunden följer olika vägar, som ett resultat av statens och ekonomins kontrasterande klasskaraktär. Denna skillnad når så långt ner som de minsta detaljfrågorna på fabriken och i arbetsorganisationen, etc.

Å andra sidan omfattar världsrevolutionen som helhet en rad länder som kommer att inleda den socialistiska revolutionen under långt mer underutvecklade förhållanden, i kapitalistisk mening, än vad som i allmänhet var fallet i Ryssland.

Samtidigt måste det, mot många västerländska småborgares arroganta snobbism, framhållas hur oerhört rik och mångsidig de ryska erfarenheterna är. Ryssland var tvunget att gripa sig an de mest skilda typer av ekonomiska former, från primitiva jakt-, fiske- och nomadstammars ekonomiska former av enkel varuproduktion, ända upp till gigantiska kapitalistiska fabriker som Putilov, etc.

Om det, som Lenin framhöll upprepade gånger, också är helt rätt att Sovjetryssland, just på grund av sin kapitalistiska underutveckling, under uppbygget av socialismen måste kämpa med större svårigheter och hinder än vad som skulle vara fallet i mer avancerade kapitalistiska länder; om varje steg framåt här måste erövrats med ousäglig ansträngning, då är just dessa första steg principiellt av den största betydelse, och de måste noggrant studeras av de arbetande klasserna i de andra länderna.

Naturligtvis saknar vi inte heller överdrifter från andra sidan. Det svåra arbetet med uppbygget av socialismen i Sovjetryssland kan inte genomföras utan en enorm kreativ optimism, utan en fast tro på arbetarklassens och dess ledande partis kreativa krafter. Det urartar ofta i okritisk tillfredsställelse med de framgångar som har uppnåtts, i att man blundar för de svårigheter som återstår att lösas, över de felaktigheter och brister som återstår att lösa. Det är mer sällan fallet i Ryssland, oftare i våra partier i väst. Gentemot socialdemokratin, som tendentiöst bara framhåller de negativa sidorna av socialistisk återuppbyggnad i Sovjetryssland, måste vi desto klarare och uppriktigare framhålla båda sidor, dialektiken i processen.

Det är inte lätt att analysera dessa särdrag hos det socialistiska uppbygget i Sovjetryssland, som är av allmän internationell betydelse. Man måste vara helt klar över att denna uppgift inte alls kan lösas helt och hållet genom att teoretiskt analysera dagens Ryssland, och inte heller genom rena abstraktioner. Ett viktigt krav är ytterligare framtida erfarenheter av det socialistiska uppbygget i andra länder. Endast genom att jämföra de ryska erfarenheterna med ytterligare erfarenheter i andra länder kan vi göra framsteg på flera områden. Av denna anledning är slutsatserna från de ryska erfarenheterna, *delvis*, endast *provisoriska* och *gissningar*. Endast genom att göra så följer vi en strikt dialektisk-materialistisk metod. Om den inte följs är det lätt att hamna i ett trask av skolastik, snack utan koppling till verkligheten. Till exempel förefaller det mig vara fallet med det sätt på vilket kamrat Varga har väckt frågan om krigskommunismen. Om vi vill hålla oss inom gränserna för vad den teoretiska noggrannheten och de praktiska nödvändigheterna kräver, kan och ska vi inte göra mer än att framställa kärnan i de ryska erfarenheterna på detta område, än att ange de *villkor* ur vilka denna praktik växer, de orsaker som leder till att den upphör, och visa den allmänna synvinkelt ur vilken den ska bedömas.

Det är samma sak med Nya ekonomiska politiken, den så kallade NEP.

För mig är Lenins bedömning av den sovjetiska statsformen alltid en modell för en teoretiskt exakt metod på detta område. Först sedan *faktiska erfarenheter* i länder utanför Ryssland under 1918 (i Tyskland, Österrike och Ungern) hade visat att rådsformen av statsmakt hade nått bortom Ryssland, deklarerade Lenin det som en *viss* insikt, att *den sovjetiska statstypen* hade allmän internationell betydelse för den proletära revolutionen.

Partierna i de utvecklade kapitalistiska länderna i Väst- och Centraleuropa och Nordamerika bör använda de ryska erfarenheterna med den *frihet och självständighet* som den preussiska militärteoretikern Clausewitz krävde från militära befälhavare när det gällde användningen av de historiska krigserfarenheterna. De bör kritiskt tillgodogöra sig alla dessa erfarenheter, *tillsammans med villkoren* under vilka de skapades, dra de allmänna uppfattningarna från dem, i en *fri och elastisk* anda.

I detta avseende har förslaget på det hela taget hållit sig inom de korrekta teoretiska och praktiska gränserna. De ickeryska partierna måste noggrant undersöka denna del i detalj, i jämförelse med de föreställningar de har – eller *borde* ha – om uppbygget av socialismen i deras eget land.

Enligt min mening bör Kommunistiska Internationalen, för detta ändamål, föreslå att partierna i de andra länderna ska sträva efter att på ett exakt och nyktert sätt analysera de särskilda kännetecknen för uppbygget av socialismen i deras länder, inom de gränser som är nödvändiga idag. Inte bara som ett medel för teoretisk mognad och förbättrade praktiska förberedelser av dessa partier, utan också som ett sätt att uppnå de exaktast möjliga testen av den ryska erfarenheten på detta område.

Redan idag kan man säga så mycket viktigt om det. Och faktiskt inte bara i ekonomiska frågor, utan också, exempelvis, i frågan om sovjetstaten, etc.

Programförslaget ger också några *allmänna synpunkter* för arbetet. Dessa synpunkter lider av bristen att de är koncisa, delvis för mycket, dels för lite. Till exempel står det här om "länder på en medelhög nivå av kapitalistisk utveckling, med betydande rester av det halvfeodala jordbruket, med en viss potential för ett segerrikt socialistiskt industriellt uppbygge, där den borgerligt demokratiska utvecklingen ännu inte är fullbordad." Ryssland av år 1917, Polen och "andra" omnämns som sådana typer. Men i själva verket har vi de mest skilda *kombinationer* av olika nivåer av kapitalistisk utveckling och olika typer av statliga former. Här skulle det vara mer korrekt och mer användbart att, för det första, skilja på frågan om det socialistiska uppbygget i länder av "medelhög nivå av kapitalistisk utveckling"; för det andra, frågor om klasstrategi för makterövringen; för det tredje, frågan om arbetarklassens förhållande till de statsformer som existerar före den borgerligt demokratiska omstörtningen. Om man behandlar dessa element var för sig, som de möts i de mest skilda kombinationer, då underlättar man arbetet för partierna i de olika länderna.

Stycket om länderna av "medelhög nivå av kapitalistisk utveckling" är i huvudsak en uppräknings av ryska erfarenheter som, dock inom vissa gränser, är av internationell betydelse. Men som stycket formuleras nu kommer det att vara obegripligt för de andra partierna. Till exempel är "den borgerligt demokratiska revolutionens överväxande i den socialistiska" ett vanligt uttryck och dess innehåll väl känt för alla kamrater som är insatta i det ryska partiets historia och den ryska revolutionen. Man måste först helt klargöra detta begrepp för de andra partierna, som inte känner till dessa erfarenheter, diskussionerna om dem, etc.

I delen om de koloniala och halvkoloniala länderna finns en mening: "Under övergångsperioden ligger betydelsen av kolonierna och halvkolonierna dessutom i det faktum att de representerar *världsbyn* mot industriländerna, som i världsekonomin spelar rollen som världsstaden." Tanken är i huvudsak korrekt, metaforen olycklig.

7. Proletariatets diktatur i Sovjetunionen och den internationella socialistiska revolutionen

Vi har redan sagt ovan att vi anser att införandet av denna del i programmet är lämpligt, och angav olika skäl för det. Efter att ha diskuterat övergångsperioden tillägger vi nu att den konkreta presentation av övergångsperioden som finns i detta avsnitt, även om den upprepar mycket som sägs i den allmänna delen, är särskilt användbar just därför att den skildrar övergångens konkreta åtgärder och manifestationer i ett visst land i *samband med förutsättningarna* för den. Denna konkreta, grafiska, detaljerade sammanfattning av de ryska erfarenheterna har sitt särskilda värde, precis som den strategiska och praktiska analysen av ett specifikt krig har sitt särskilda värde utöver den allmänna krigsteorin. Ett sådant dubbelsidigt förfarande, att presentationen av det särskilda fallet kombinerades med generaliseringen av det, underlättar tillämpningen av det allmänna resultatet på nya, särskilda fall, och ger den nödvändiga elasticiteten.

Övergångsperiodens dialektiska karaktär är redan mer uppenbar i denna framställning än i den allmänna, men här måste också konturerna utarbetas tydligare.

Som utgångspunkt för framställningen bör man ta motsättningen mellan, å ena sidan, den socialistiska ekonomiska formen i den storskaliga industrin, transporter, grosshandeln och delar av detaljhandeln, och å andra sidan de dominerande enskilda företagen (naturahushållning eller enkel varuproduktion på småbondens eller den medelstora bondens egendomar, början till kapitalistiskt företagande inom storbondjordbruket). Det är allmänt känt att kooperativen är medlen för den enkla varuproduktionens övergång till kollektiva (socialis-

tiska) ekonomiska former. Detta är den grundläggande motsättning från vilken alla andra härstammar. Övervinnandet av denna motsägelse är övergångens herkuliska uppgift. Dessutom finns motsättningen mellan Sovjetryssland som helhet, som ett system av övervägande socialistiska ekonomiska former, och dess kapitalistiska omgivning. De särskilda former, relationer och metoder där den sistnämnda motsättningen yttrar sig (monopolet på utrikes-handeln, koncessioner, etc.) ska behandlas som härrörande från denna. Efter att de enskilda bondeföretagen inom jordbruket ersatts med kollektiva socialistiska företag kan metoderna för den nya ekonomiska politiken, användningen av pengar, varurelationerna mellan industrin och jordbruket, etc., upphävas *internt*, även när det fortfarande finns en omgivande kapitalistisk värld, medan de *externt*, i viss mån, måste bli kvar i förhållandet till de kapitalistiska staterna.

Det är allmänt känt att byteshandel, varuutbyte och slutligen pengar först utvecklades i den yttre handeln mellan primitiva kommunistiska samhällen, sedan generaliserades inom dessa samhällen, och sedan splittrade dem. Nu, under perioden i början på den privata egendomens och varuproduktionens fullkomliga bortdöende, äger det rum en omvänd process för deras framträdande och införande. Privategendomen, varuproduktionen och penningcirkulationen minskar först *internt* inom arbetarstaten och dör sedan ut, bara för att slutligen också försvinna i de yttre relationerna. Yttre utbyte infördes i början av hela den historiska perioden av varuproduktion (alla dess perioder tas tillsammans här) och framträdde först i den inre gemenskapen av ekonomiska enheter; nu avskaffar omvänt den socialistiska faktorn, som utvecklas i ett enskilt proletärt samhälle eller i flera stycken, vid sitt slut till sist varu- och pengautbytet *externt* i de yttre relationerna mellan socialistiska samhällen.

En mer exakt förståelse kräver en klassificering av de ekonomiska former som existerar sida vid sida med varandra i Sovjetryssland, vilket Lenin gjorde klart och tydligt redan 1919 och senare under 1921, som skäl för naturaskatten och Nya ekonomiska politiken. Endast med dessa medel kan de ickeryska partierna få en djupare förståelse för de grundläggande processerna och för arbetarstatens medvetna politik i Sovjetryssland, för de grundläggande frågorna och för utvecklingens konkreta motsättningar.

På detta sätt öppnar man för att sådana fenomen som kulakernas och en urban bourgeoisies återuppstår; man visar samtidigt deras ekonomiska *rötter* och ekonomiska gränser, villkoren för deras framträdande samtidigt med villkoren och metoderna för deras avskaffande.

Precis på samma sätt måste de sociala och kulturella rötterna till den byråkratiska "förbeningen" eller "degenereringen" påvisas i denna presentation, och de olika sätten och medlen för att övervinna dem måste anges. Eftersom vi är starka nog att övervinna dessa negativa företeelser bör vi visa deras existens och rötter tydligt och klart.

Småborgaren (och den småborgerliga arbetaren) kan bli rädd om han ser hur övergången från kapitalism till socialism inte är en mjuk idyll, ingen harmonisk glidning in i paradiset utan motsättningar, utan snarare en *svår kamp* mellan det gamla och det nya, full av motsägelser som återigen utvecklar sig på basen av statsmaktens erövring, som kommer att övervinnas först på en högre utvecklingsnivå. Den revolutionära arbetaren kommer inte skrämmas av det. Tvärtom. Endast på detta sätt kommer han lära sig att förstå den verkliga processen och de verkliga metoderna för det sociala återuppbygget på den nya basen.

Han lär sig förstå att det sociala återuppbygget som börjar efter maktövertagandet, även utanför Sovjetryssland, är en mycket svår, delvis plågsam kamp, vilken kommer att utveckla sina särskilda motsättningar i varje land, som motsvarar de speciella klassförhållandena, den ekonomiska och kulturella utvecklingsnivån, etc.

I Central- och Västeuropa talar bourgeoisien, och i synnerhet socialdemokratin, vitt och brett om den kulturella underutvecklingen i Sovjetryssland, för att få arbetarna att fortsätta att vara lojala mot kapitalismen. Därför är det desto viktigare att visa i programmet:

1. Att den kulturella och ekonomiska underutvecklingen, utgångspunkten för den socialistiska revolutionen i Sovjetryssland, var resultatet av godsägarnas och kapitalisternas styre, att det endast genom att krossa denna regim var möjligt att nå utgångspunkten för en högre utveckling av de *miljonstarka arbetarmassorna*.
2. Att ”kulturen” och ”civilisationen” även i de högt utvecklade och ”mest civiliserade” kapitalistiska länderna bara är en tunn fernissa på den utbredda bristen på kultur bland folkmassorna, som bestäms av kapitalets styre – och att den socialistiska revolutionen också här är förutsättningen för en kulturell utveckling av de miljonstarka folkmassorna.
3. Att den generellt högre kulturella och ekonomiska nivån jämfört med Ryssland, som i Central- och Västeuropa kommer att vara utgångspunkten för den socialistiska revolutionen, kommer att möjliggöra ett mycket snabbare tempo för att övervinna den kapitalistiska bristen på masskultur.

Nu lite mer detaljer.

Avsnittet talar om den ”borgerligt terroristiska världsordningen” som de imperialistiska staterna strävar efter att upprätta om de framgångsrikt skulle lyckas störta Sovjetunionen. Det finns ingen anledning att betvivla att terror skulle följa efter ett sådant nederlag. Exemplet Pariskommunen, Ungern, Bayerska rådsrepubliken, ryska inbördeskriget talar för sig själva. Men uttrycket *världsordning* ger intryck av att de imperialistiska staterna då skulle inrätta en *homogen, centraliserad* terrorregim. Det tycks mig vara en orealistisk konstruktion. Om de lyckas störta Sovjetryssland skulle deras inre motsättningar ändå fortsätta att växa.

I stycket som behandlar Sovjetunionens *internationella* skyldigheter beträffande världsrevolutionen, skulle jag föreslå tillägget, att vi genom att uppfylla dessa plikter tar hänsyn till landets konkreta situation, de internationella styrkeförhållandena. Eftersom detta med rätta sker i praktiken, finns det ingenting som hindrar oss från att också säga det. Som ledare för den sovjetiska staten är Sovjetunionens kommunistiska parti skyldigt att uppfylla sin internationella revolutionära plikt, men det är inte tvunget att engagera sig i revolutionära *äventyr*. Om vi å ena sidan måste utöva tryck mot opportunistiska och trångsynta nationella tendenser, måste vi å andra sidan också utöva tryck mot ”ultravänsteristiska” (eller helt enkelt ”vänsteristiska”) och kupppartade anarkistiska tendenser. Programmet bör sätta båda gränserna skarpt och tydligt.

Något liknande gäller också det stycke som slår fast det internationella proletariats revolutionära plikter i dess stöd till Sovjetryssland. Här bör man tillägga att fullgörandet av dessa skyldigheter ska ske på grundval av ett maximalt utnyttjande av krissituationerna och de revolutionära krafterna i de enskilda länderna. En avgränsning mot båda sidor är även här önskvärd.

8. Kommunistiska Internationals strategi och taktik – Vad är övergångsparoller?

Denna del förefaller mig vara den svagaste i hela förslaget. Det är också den viktigaste för de sektioner av Kommunistiska Internationals som fortfarande står inför uppgiften att vinna en majoritet av arbetarklassen till kommunismens principer och mål, för att skapa de organisatoriska och ideologiska förutsättningarna för kampen för den proletära diktaturen.

Denna uppgift återstår fortfarande för sådana viktiga sektioner av Kommunistiska Internationals som de tyska, franska, italienska, polska, tjeckoslovakiska, etc. Jag har här nämnt de av

Kommunistiska Internationalens sektioner som redan är masspartier. Vissa sektioner inom Kommunistiska Internationalen har inte ens nått den nivån ännu. De är ännu inte masspartier, utan snarare mindre grupper med små kretsar runt sig, vilkas verksamhet domineras av propaganda. Andra sektioner kan fortfarande vara i ett mycket tidigt skede som kretsar. Gränserna här är naturligtvis inte skarpa, utan flytande. Men det framstår som användbart för oss att göra denna klassificering.

I denna del är de ickeryska sektionernas otillräckliga deltagande i utarbetandet av förslaget mest märkbart. De olika sektionernas taktiska och strategiska erfarenheter är mycket rikare, mer mångskiftande, mer specifika, än vad det verkar i denna del. Naturligtvis kan denna del av Internationalens program inte bara bestå av en sammanställning, och inte heller en ren sammanräkning, av de enskilda sektionernas erfarenheter. Det ska representera de allmänna synpunkter som resulterar från dessa taktiska erfarenheter. Detta överensstämmer också med fjärde kongressens välkända beslut, där Lenin spelade en avgörande roll. Dessutom överensstämmer det även med den uppfattning som jag företrädde där.* Jag skulle inte ha ansett det värt att nämna om inte en del kamrater hade försökt förvränga de uppfattningar som jag företrädde där (på uppdrag av och i samråd med Tysklands kommunistiska parti). Man behöver bara jämföra rapporterna, som den i resolutionen vilken utarbetades vid fjärde kongressen, för att göra saker och ting fullständigt klart. Vid behov kan den kontrolleras senare. Jag har för närvarande inte tillgång till texterna i fråga.

Det skulle också säkerligen ha varit till nytta för utarbetandet av denna del om de viktigaste sektionerna av Kommunistiska Internationalen hade följt instruktionerna från Internationalens exekutivkommitté för flera år sedan; nämligen att utarbeta handlingsprogram för sina länder. Såvitt jag vet har bara den italienska sektionen ett utarbetat förslag till ett långsiktigt handlingsprogram. I detta hänseende tyder det på en mognadsnivå som är över de övriga sektionernas genomsnitt.

I vår tyska sektion finns det, som bekant, en vacklan om ett långsiktigt handlingsprogram stämmer överens med Kommunistiska Internationalens principer eller inte. Uppfattningen framfördes här att ett handlingsprogram endast bör innehålla delvisa eller dagliga krav (minimikrav som de brukade kallas), som skulle kunna ändras inom 24 timmar.

Jag betraktar denna uppfattning som felaktig. Den är inte i linje med den ovan nämnda instruktionen från exekutiven till de enskilda sektionerna att utarbeta sina handlingsprogram. Den avsåg definitivt inte en ren sammanställning av delvisa och dagliga krav. Dessa kan behöva ändras med kort varsel, ofta från en dag till nästa. De saknar konkret tillämplighet för längre perioder. Dessutom strider denna uppfattning mot existensen av den italienska sektionens handlingsprogram. Den strider också mot besluten från tredje kongressen, där Lenin spelade en sådan avgörande roll. Och till sist strider den mot den uppfattning som gav form åt Marx och Engels praktiska tillämpning.

Å andra sidan överensstämmer den med Erfurtprogrammet.¹⁵ Det är ett återfall i ett föråldrat skede av arbetarrörelsen.

Nu kommer vi till frågan om *övergångsparoller* i allmänhet, och till frågan om huruvida *övergångsparoller kan propageras under icke akuta revolutionära situationer*.

Enligt rykten som jag har blivit medveten om har några kamrater anklagat mig för en fruktansvärd teoretisk missuppfattning gällande innebörden av Marx och Engels

* I engelska texten står "here" men sammanhanget gör det troligare att det ska vara "there" – red.

¹⁵ "Erfurtprogrammet" antogs av Tysklands socialdemokratiska parti vid dess konferens i Erfurt 1891. Engels ansåg att det utgjorde ett framsteg jämfört med "Gothaprogrammet" från 1875, men var ändå ganska kritisk till det.

övergångsparoller. Enligt Marx och Engels bör de endast propageras under en akut revolutionär situation, under själva den revolutionära omvälvningen. Dessutom: med övergångsparoller enligt Marx och Engels definition menas paroller som endast kunde *realiseras efter* arbetarklassens makterövring. Det allvarliga teoretiska misstaget görs här helt och hållet av de kamrater som uttrycker den ovan nämnda uppfattningen.

I *Kommunistiska manifestet* talar Marx och Engels om ”despotiska ingrepp i egendomsrätten och i de borgerliga produktionsförhållandena, således genom åtgärder, vilka synes ekonomiskt otillräckliga och ohållbara, men som under rörelsens utveckling kommer att spränga sina egna gränser och är oundvikliga som medel att omlägga hela produktionssättet.” (Sid 15.) *Vilken övergång* ska dessa krav eller åtgärder få till stånd? Den från det kapitalistiska till det socialistiska produktionssättet. *Vilken kraft* ska åstadkomma denna övergång? Arbetarklassen, som ska ”höjas till härskande klass”, som erövrar ”den politiska makten”, som ska ”erövra demokratin”. Ordet demokrati, som används här av Marx och Engels utan vidare definiering, tycks betyda arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur. Jakobinernas revolutionära demokrati, inte den parlamentariska formen. Först efter erfarenheterna från Pariskommunen definierade de proletariatets diktatur mer i detalj, då de gav den beteckningen *krossandet av den borgerliga statsmaskinen*.

Vilka krav eller åtgärder ställs här av Marx och Engels för fullbordandet efter makterövringen? *Kommunistiska manifestet* säger i detta avseende:

”Dessa åtgärder kommer naturligtvis att vara olika i olika länder. För de utvecklade länderna skall dock tämligen allmänt följande kunna komma till användning:

1. Jordegendomens expropriering och jordrätans användning till statsutgifter.
2. Stark progressiv beskattning.
3. Arvsrättens avskaffande.
4. Konfiskation av alla emigranter och rebellers egendom.
5. Kreditens centralisering i statens händer genom en nationalbank med statskapital och uteslutande monopol.
6. Centralisering av transportväsendet i statens händer.
7. Utökande av nationalfabriker, produktionsinstrument, uppodling och förbättring av jorden efter en samhällelig plan.
8. Lika arbetstvång för alla, upprättande av industriella arméer, särskilt för åkerbruket.
9. Förenande av jordbruks- och industridriften; åtgärder för att så småningom utplåna skillnaden mellan stad och landsbygd.
10. Offentlig och kostnadsfri uppfostran av alla barn. Avskaffande av fabriksarbetet för barn i dess nuvarande form. Uppfostrans förenande med den materiella produktionen o s v.”

Som man omedelbart kan se är det här enbart fråga om *övergångsåtgärder efter arbetarklassens makterövring*. Därför är de oftast maximala paroller (med undantag för ”stark progressiv skatt”, även om det också har en revolutionär innebörd här).

Övergångsparoller enligt den taktiska teorin från Kommunistiska Internationals tredje kongress är, till sin natur och livslängd, något annat. De är paroller som *under maktkampens förlopp* – det vill säga under en skarp revolutionär situation – tas upp och delvis realiseras redan innan arbetarklassen har etablerat sin statsmakt, men där den på ett antal områden, om ännu inte i centraliserad form, redan kan försvaga det kapitalistiska styret i fabrikena och den borgerliga statsmakten och stärka sin egen klassmakt. Genomförandet av dessa åtgärder mot

bourgeoisins motstånd, försöket att sprida dem, öppnar för frågan om makten i dess fulla omfattning. Bourgeoisins motstånd ger arbetarklassen alternativet: antingen helt förlora de delvisa framstegen, eller fortsätta avancera ytterligare.

I Sovjetryssland 1917 var den viktigaste av dessa övergångsparoller arbetarkontroll över produktionen och arbetarnas beväpning.

Vid upprättandet av den proletära statsmakten blir dessa paroller förlegade, allteftersom kampen ökar. Arbetarnas kontroll över fabrikena ersätts av fullständig expropriering av den kapitalistiska fabriksdirektören och förvaltning av fabrikena genom arbetarstatens organ. Då antar arbetarkontrollen nya former och blir en underordnad fråga. Samtidigt blir den generaliserad. Arbetarnas beväpning under maktkampens förlopp ersätts efter maktövertagandet av statens beväpning av arbetarna och bourgeoisins avvapning. Röda armén, etc., tar de röda gardenas plats, etc.

Man har helt enkelt tillåtit sig att vilseledas av det allmänna ordet ”övergång” i uttrycken ”övergångsmätare” enligt betydelsen i *Kommunistiska manifestet* och ”övergångsparoller” enligt betydelsen från tredje kongressen. I det ena och det andra fallet rör det i huvudsak *olika övergångar* och därför olika *kampperioder*. I ena fallet betyder det åtgärder under den segerrika proletära revolutionen; i det andra fallet, arbetarklassens paroller och handlingar under kampen om makten. Om jag bara tänker på ordet ”övergång”, utan att bekymra mig om vad övergången innebär – från vad till vad? – då är växlingen från det socialistiska samhället till det kommunistiska också en ”övergång” med motsvarande övergångsåtgärder, paroller och företeelser. I det första fallet rör det den proletära diktaturens period; i det andra, maktövertagandets period. Men maximala paroller liksom övergångsparoller är propagandaparoller, innan de blir handlingsparoller. Och ja, i propagandan måste maximala paroller och övergångsparoller kopplas till varandra, de maximala parollerna måste härledas från övergångsparollerna.

Krav av den andra sorten, det vill säga i meningen av *övergångsparoller*, ingår inte i *Kommunistiska manifestet*, utan i de sjutton krav som formulerades av Kommunisternas Förbundets centralkommitté i mars 1848, under den redan påbörjade revolutionen, och dessutom i centralkommitténs välkända cirkulär i mars 1850, alltså efter den tyska revolutionens nederlag, mitt under den stora reaktionära vågen, i väntan på en ny uppgång för revolutionen.

Detta cirkulär sa naturligtvis att arbetarna vid rörelsens början ännu inte kunde föreslå några direkta kommunistiska åtgärder, utan att de kunde tvinga demokraterna att ingripa på så många sidor av den dittills existerande samhällsordningen som möjligt, för att störa dess regelbundna agerande och kompromettera dem, samt att samla så många produktivkrafter, transportmedel, järnvägar, etc., som möjligt i händerna på staten.

I detta fall har Marx, eller centralkommittén, i åtanke övergången från den borgerliga till den proletära revolutionen, och samtidigt arbetarnas krav under kampen om makten.

Det är uppenbart att övergångsparollerna som formulerades här inte är relevanta för Tyskland idag, där den borgerliga revolutionen ligger bakom oss (även om den har kvar en stor mängd skräp, som de separata staterna, ett rättssystem som är kombinerat med kvarlämnade delar från den furstliga absolutismen, etc.), och som står inför den proletära eller socialistiska revolutionen som nästa direkta steg.

För oss handlade frågan här bara om att karakterisera ”övergångsparollens” allmänna natur under skedet av arbetarklassens kamp om makten, till skillnad från övergångsåtgärder i *Kommunistiska manifestets* mening, som i sanning är maximala krav. Men de kamrater som

här söker efter ett obegripligt teoretiskt fel från min sida begår ett själva, eftersom de blandar ihop olika saker.

För det första har vi övergångsparoller och övergångsåtgärder i Kommunistiska manifestets mening, det vill säga maximala paroller. För det andra har vi övergångsparoller som är effektiva, som omvandlar sig till handling och som innebär en omedelbart revolutionär situation, det vill säga under förloppet av arbetarklassens kamp om makten. Övergångsparoller i vår mening restes och propagerades av Marx och Engels endast vid framväxten av den revolutionära situationen, vid revolutionens utbrott, och sedan (1850) också vid en tid av djupgående reaktion, revolutionens ebb.

Situationen blir fullständigt tydlig om vi betänker den situation under vilken centralkommitténs cirkulär från 1850 utarbetades. Det var en period ”mellan två revolutioner”. Revolutionen hade, för tillfället, besegrats. Reaktion härskade. Marx och Engels väntade sig ett nytt revolutionärt uppsving i samband med en ny ekonomisk kris, men denna nya revolutionära uppgång *hade ännu inte inträffat*. Medlemmarna i Kommunistiska Förbundet förväntas naturligtvis inte behålla övergångsparollerna från cirkuläret i sina fickor fram till det nya revolutionära utbrottets uppkomst, utan de bör redan nu, före utbrottet, propagera dem inom arbetarklassen. Cirkuläret syftar inte bara till att visa den nya revolutionära kampens perspektiv för medlemmarna, till att visa dem strategins och taktikens grundläggande riktlinjer, utan också till att ge näring åt kommunisternas aktuella *propaganda* inom arbetarklassen. Genom denna propaganda ska kommunisterna förbereda arbetarklassen för den kommande revolutionära kampen. Att börja med propaganda för maktkampen när den redan har börjat är typisk *chvostism* (svanspolitik). Detta var typiskt för de likvidatoriska mensjevikerna och Trotskij under åren av reaktion i Ryssland efter 1907. Likvidatorerna ville att de nyckelparoller skulle resas som förutsatte en tsarregim med liberala inslag. Som den viktigaste reste de föreningsfrihet. I motsats till dem representerade Lenin synpunkten att en andra revolution skulle krävas, och att man därför borde resa de fullständiga revolutionära parollerna: de välkända tre valarna – demokratisk republik, åttatimmardag, jordägarens jord till bönderna. De leninistiska parollerna fördes fram under 1912 års stora maststreck.

Jag antog att dessa enkla saker var välkända. Det var uppenbarligen ett misstag.

Nu flyttar vi oss till 1900-talet.

Lenin behandlar frågan om övergångskrav i sin *Radikalismen – kommunismens barnsjukdom*, där han talar om de ännu inte helt kommunistiska paroller eller åtgärder som är nödvändiga för att dra till sig majoriteten av proletariatet och arbetare till den (redan övertygade) revolutionära förtruppen. Den skrevs 1920. Lenin var noga och försiktig med att inte sätta någon tidsgräns för när majoriteten av arbetarklassen och arbetare skulle ha, eller borde ha, samlats kring förtruppen. I varje fall är det givet för Lenin att övergångsparollerna borde propageras vid en tidpunkt då det kommunistiska partiet ännu inte har vunnit majoriteten av arbetarklassen och arbetarna, under en generellt revolutionär men ännu inte skarp revolutionär situation.

Frågan kommer att bli tydligare när vi reflekterar över Kommunistiska Internationalens tredje kongress.

Låt oss titta på Radeks rapport om taktik. Naturligtvis var dessa uttalanden inte Radeks personliga uppfattning, utan de ledande ryska kamraternas, och framför allt Lenins.

Angående övergångsparoller utarbetades följande generella synpunkter:

1. Minimikraven i förkrigssocialdemokratins program var ”ett system av krav som ska förbättra situationen för arbetarklassen på grundval av kapitalismen, vilket bör beväpna

arbetarklassen mot kapitalismens försvagande tendenser.” Rosa Luxemburg karaktäriserade en gång, i en polemik med Sombart, det socialdemokratiska (minimum-) programmets verkliga funktion på ett sådant sätt att hon förkunnade: ”Egentligen kämpar vi bara för att varan arbetskraft ska säljas till dess verkliga pris, så att arbetaren får den lön som låter honom reproducera sin egen arbetskraft.”

2. Det socialdemokratiska *minimiprogrammet* förblev *ekonomiskt* inom ramen för den kapitalistiska ekonomiska formen, praktiskt taget inom ramen för den borgerligt demokratiska staten, den ”välkända demokratiska litanian”, som Marx uttryckte det i sina kommentarer om Gothaprogrammet. Den objektiva förutsättningen för det var att socialdemokratin fortfarande föreställde sig ”det kapitalistiska samhällets långa varaktighet.”
3. Förkrigssocialdemokratins minimiprogram ställde krav ”som var uppnåeliga inom det kapitalistiska samhället, och som fungerade på ett revolutionärt sätt, eftersom det kapitalistiska samhället, gång på gång, motsatte sig dessa uppnåeliga och, för arbetarklassen, nödvändiga krav.”

Här bör man ha lagt till att de politiska minimikravens revolutionära *effekt*, exempelvis i Erfurtprogrammet, var kopplade till det faktum att den borgerliga revolutionen här, på det politiska området, hade fastnat halvvägs. I Bismarck-Hohenzollern-Tyskland måste parollen som krävde en borgerligt parlamentarisk republik, naturligtvis, ha haft en revolutionär effekt. Som bekant ingår den inte i Erfurtprogrammet, föregivet endast av polisiära skäl. I själva verket låg det mer i sakens natur, vilket visade sig i motståndet mot Rosa Luxemburgs förslag 1910 att propagera för republiken, och senare, 1918, genom de socialdemokratiska försöken, in i det sista, för att rädda monarkin. Vid KPD:s (Spartakusförbundet) grundningskongress i slutet av december 1918 förklarade Rosa Luxemburg: ”Vi förklarar att vi inte känner minimi- och maximiprogram. Vi känner bara en sak: socialismen; detta är det minimum vi skall säkra.”

I Spartakusprogrammet framställdes detta minimum och maximum som ”all makt åt arbetarråden, proletarietets beväpning, statsskuldernas avskrivning, besittningstagande av fabriker”, etc.

”Under vilken situation”, kommenterade Radek, ”uppstod detta program? Arbetarråden var den högsta makten i Tyskland. Formellt hade arbetarklassen makten i sina händer. Och Spartakusförbundets uppgift bestod enbart av att informera dessa arbetarråd vad arbetarklassens makt består av, och ingenting mer.”

”Det är klart”, fortsätter Radek, ”att vi nu inte befinner oss i denna situation. Bourgeoisien har makten. Den första framstötten av den demobiliserade arbetarklassen slogs tillbaka. Nu bara växer den proletära revolutionen.” Vad blir konsekvensen?

I första hand är det denna: man måste försöka leda all kamp om löneökningar, arbetstid, mot arbetslöshet för att uppnå det mellanliggande målet kontroll över produktionen, och inte systemet med tillverkningskontroll som regeringen genomför med lagstiftning, som proletariet då måste respektera, att arbetaren inte stjälar och att kapitalisten säkerställer att arbetaren arbetar. Kontroll över produktionen innebär utbildning i den proletära kampen, att alla fabriksorganisationer blir föremål för val, och deras lokala och distriktsomfattande anslutning på grundval av industrigrenarna i den proletära kampen.

Radek fastslog ”proletarietets beväpning, bourgeoisiens avväpning” som den andra parollen. Och han drar följande *generella slutsats*:

Man skulle kunna nämna ännu fler paroller av den typen. Jag kommer inte att göra det. De växer ur den praktiska kampen. Vad säger vi till er, ger er som en allmän paroll, som en allmän inriktning, är att ni inte ska ställa er mot proletarietet under all kamp som massorna genomför, utan skärpa och

utvidga massornas kamp för deras praktiska behov, och lära dem att få större behov: behovet av att erövra makten.

Jag nämner ytterligare ett avsnitt ur rapporten:

Det förberedande arbetet står inte i motsats till epoken av agitation ... kamp är revolutionär agitation, kamp är revolutionär propaganda, kamp är illegala organisationer, proletariatets militära utbildning, partiskola, demonstration, uppror, det är kamp.

Tredje kongressens ”Teser över taktiken” summerar idéerna i rapporten:

De aktionsuppgifter, som V.K.P.D. snart kommer att stå inför på grund av det tyska samhällets ekonomiska upplösningssprocess och genom kapitalets offensiv emot arbetarmassornas levnadsstandard, kunna endast lösas, om partiet ej ställer agitations- och organisationsuppgifterna emot aktionsuppgifterna, utan alltid håller kampberedskapens anda levande i organisationerna och gör sin agitation till en verkligt folklig makt, och bygger sin organisation på så sätt, att den genom sin förbindelse med massorna utvecklar en förmåga att på det sorgfälligaste avvåga kampsituationerna och noggrant förbereda striderna. (*Kommunistiska Internationalens tredje kongress, Teser över taktiken, del 4.*)

De kommunistiska partierna uppställa för dessa strider intet minimiprogram, som på kapitalismens grund skall stärka och förbättra dess vacklande byggnad. I stället förblir förstörandet av denna byggnad deras ledande mål – blir deras aktuella uppgift. För att emellertid kunna fylla denna uppgift måste de kommunistiska partierna uppställa fordringar, vilkas uppfyllande utgör ett omedelbart, ouppskjutbart behov för arbetarklassen, och de måste kämpa i massornas strider för dessa fordringar, oberoende av, om de äro förenliga med kapitalistklassens profithushållning eller ej.

Icke den kapitalistiska industriens existens- och konkurrensförmåga, icke heller den kapitalistiska finanshushållningens bärkraftighet skola de kommunistiska partierna beakta utan den gränslösa nöd, som proletariatet ej kan och ej får uthärda. När dessa fordringar motsvara breda proletärmassors livligaste behov, när dessa massor äro uppfyllda av känslan av, att de utan dessa fordringars förverkligande ej kunna existera, då bli även striderna för dessa fordringar utgångspunkten för striden om makten. I stället för reformisternas och centristerernas minimiprogram uppsätter den Kommunistiska Internationalen kampen om proletariatets konkreta behov, om ett system av fordringar, som i sin helhet söndermala bourgeoisiens makt, organisera proletariatet, bilda etapper i kampen för den proletära diktaturen, ett system där varje krav ger uttryck för massornas djupaste behov, även om dessa massor ännu icke medvetet står på den proletära diktaturens grund. (*Kommunistiska Internationalens tredje kongress, Teser över taktiken, del 5.*)

I samma omfattning, som striderna om delfordringarna utveckla sig till arbetareklassens allmänna kamp mot kapitalismen måste även de kommunistiska partierna vidga sina fordringar ända till en lösen om motståndarens direkta nedslående. Vid uppställandet av sina delfordringar måste de kommunistiska partierna se till att dessa i den breda massans djupaste behov bottnande fordringar icke allenast föra massorna in i kampen, utan även att de till hela sitt väsen hava förmåga att organisera massorna. Alla konkreta krav som framspringer ur arbetarmassornas ekonomiska nöd, måste ledas in i den stora kampfåran: kontroll av produktionen, icke såsom en plan för folkhushållningens byråkratiska organisation under kapitalismens regim, utan som kamp mot kapitalismen genom driftsråden såväl som genom de revolutionära fackföreningarna. (*Ibid.*)

Mellan *början* av arbetarklassens och de allierade klassernas kamp om makten, den skarpa revolutionära periodens utbrott, och dess tillfälliga avslutning vid makterövringen genom att inrätta råds makten (jag säger tillfälliga avslutningen, eftersom kampen fortsätter för dess vidmakthållande efter råds maktens inrättande) ligger perioden av kamp om makten i sig. Många kamrater ”glömmer” att arbetarklassens maktkamp i Ryssland 1917 varade från mars till oktober – åtta månader. Utgångspunkten var ”dubbelmakt”, den samtidiga existensen av en borgerligt demokratisk statsmakt (Kerenskijs regering) och arbetarnas, böndernas och soldaternas råd, av vilka den senare i en ursprunglig form förverkligade arbetarnas och

böndernas demokratiska diktatur. Dess *slutpunkt* var upprättandet av sovjetmakten i oktober, med krossandet och avlägsnandet av den borgerligt demokratiska statsmakten och statsapparaten.

Det huvudsakliga innehållet i resolutionen är följande:

1. Framväxten av arbetarnas, böndernas och soldaternas deputeraderåd som kamporgan för de revolutionära klasserna, deras kamp med den borgerliga demokratins organ och slutligen deras seger över dem, som omvandlar råden till organ för den proletära statsmakten.
2. Arbetarnas, böndernas och soldaternas beväpning och väpnade kamp, den tsaristiska arméns undergrävande och förstörelse, den efterföljande beväpnade resningen, de beväpnade arbetarnas och böndernas seger, och upprättandet av Röda garden och Röda armén.
3. Sporadiska exempel på arbetarkontroll över produktionen, där arbetsgivarna fortfarande formellt är ägare av fabrikerna, men där kontrollen och, delvis, förvaltningen är underordnad fabriksråden. Slutpunkten är, med makterövringen, att storföretagen beslagtas av rådsstaten, förvaltas av arbetarstatens organ, samtidigt som arbetarkontrollen systematiskt utvidgas, men nu antar en helt annan karaktär, där arbetsgivaren som ägare och förvaltare ersätts av arbetarstaten. Arbetarkontrollen integreras i, och underordnas, rådsstatens generaliserade och omvandlade ledarskap.
4. Böndernas lokala, spontana och direkta ockupation av de stora godsägarnas jord. Slutpunkten här är dekretet som nationaliserar jorden, statens *generella* konfiskeringen av de storskaliga jordegendomarna.

Dessa åtta månader utgör också övergången eller skiftningen från den borgerligt demokratiska till den proletära socialistiska revolutionen.

Det råder ingen tvekan om att Marx och Engels hade i åtanke inte bara övergångsåtgärder *efter* makterövringen, efter upprättandet av arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur (som framförs i *Kommunistiska Manifestet*), utan också övergångsparoller för den föregående perioden, för makterövringen i sig (se Engels 1847, de 17 kraven från mars 1848, centralkommitténs cirkulär 1850).

Under de förhållanden som vid tillfället rådde i Tyskland var detta även en övergång från den borgerligt demokratiska till den proletära socialistiska revolutionen. I *dagens* Tyskland, som har lämnat den borgerligt demokratiska revolutionen bakom sig, kan arbetarna kamp om statsmakten, och de klasser som är allierade med och leds av dem, naturligtvis inte längre vara en övergång från den borgerligt demokratiska till den proletära socialistiska revolutionen. I Tyskland är den borgerliga och den proletära revolutionens olika stadier, som i Ryssland pressades inom tidsramen mellan 1905-06 och 1917, det vill säga 12 år, åtskilda med mer än 70 år (den borgerliga revolutionen i Tyskland inleddes 1848 och avslutades 1919; samtidigt som den proletära revolutionen *började* 1918).

En sak är säker, arbetarklassens och dess allierades kamp om makten, i Tyskland och även i andra länder med liknande ekonomiska och administrativa förutsättningar, kommer att pågå under en bestämd period, inte bara ett flyktigt ögonblick. Vad gäller dess huvudsakliga innehåll, kan man redan idag antyda en översikt enligt följande:

1. Bildandet av arbetarnas (småböndernas och eventuellt soldaternas) råd som kamporgan, deras kamp mot den borgerliga statsmaktens organ.

2. Arbetarnas beväpning och deras väpnade kamp, undergrävandet och slutligen krossandet av den borgerliga militära och polisiära makten, och bourgeoisens övriga militära styrkor.
3. De anställdas erövring av nya maktpositioner mot arbetsgivarna i fabriker, arbetarnas kontroll och delvisa förvaltning av enskilda fabriker; troligtvis också redan kapitalistiska arbetsgivares delvisa utslutning eller flykt från "sina" företag.
4. Troligtvis också lokala ockupationer av storskaliga godsegendomar, stora jordbruksmarker, av jordbruksarbetare, lantliga halvproletärer, mycket små bönder, småbrukare och de medelstora böndernas lägre skikt.

Vilken typ av paroller? Om vi tar som exempel en paroll för en lokal ockupation av storskaliga jordegendomar och storbönders jord av jordbruksarbetare, lantarbetare, småbönder, småbrukare och en del av de medelstora bönderna: är det en delparoll? Sannerligen inte. Den är mer. Den bryter redan den borgerliga ordningens ramar. Är det en maximal paroll? Ännu inte. Den är mindre. En maximal paroll är att exproprierastorgodsägarna (och stora jordbrukare) och att rådsstaten beslagtar jorden.

Vad vi har här är en sorts övergångsparoll. Det kommer att finnas en hel del sådana. En del kan förutses, andra inte.

Ett andra exempel – parollen om råden. De kommer att uppstå under akuta revolutionära situationer. Under en längre eller kortare period blir de kamporgan för arbetarklassen och dess allierade, snarare än maktorgan. Den maximala parollen är den om rådsstaten. "All makt åt råden!" Men vad är parollen om en "arbetar-och bonderegering"? Det är sannerligen inte en borgerligt demokratisk paroll. Den bryter redan den borgerliga statens ramar. Därför är den inte en delparoll, en reformistisk eller minimiparoll. Den är en revolutionär paroll. Är den redan en maximal paroll, den färdiga rådsstaten, dess "synonym eller pseudonym"? Två namn eller paroller för samma sak är överflödiga. Den är återigen en övergångsparoll för maktkampen: rådsstaten för rådsstaten i sin ännu inte perfekta eller färdiga, utan fortfarande ofullständiga och övergående form. (Till exempel i Ryssland, från den 7 november tills alliansen med vänstersocialistrevolutionärerna i sovjeterna föll samman.)

Det är också en typ av övergångsparoll, och som förutsättning har den en övergångsparoll eller övergångsätgard i tidigare nämnda mening.

Dessutom måste man förstå att denna period av kamp måste förberedas på agitationens, propagandans och organisationens områden, det vill säga att övergångsparollerna måste propageras innan kampen om makten har börjat, så att de kan bli handlingsparoller under denna kamp.

När och vilka specifika övergångsparoller som det agiteras och propageras för innan den omedelbara maktkampen beror på de konkreta villkoren, men måste analyseras i varje enskilt fall. Det är med andra ord uppgiften att *leda* massorna till kampen om makten.

Denna uppgift, som Lenin såg som det kommunistiska partiets huvuduppgift i de viktigaste länderna 1920, vid en tid då kapitalismen var mycket mer skakad än idag, verkade kunna uppnås inom en relativt kort tid. Idag tyder de objektiva omständigheter på att det kommer krävas en längre tid.

Men det väsentliga i denna uppgift är detsamma idag som det var då.

Det är ett stort teoretiskt och praktiskt misstag att vilja *förbise* eller *glömma* eller *argumentera bort* denna uppgift. Det innebär att man ignorerar de *subjektiva* förutsättningar som krävs för att förverkliga övergångsparollerna. Det innebär att glömma bort det kommunistiska partiets roll som *ledare* för arbetarklassen, det måste visa den nästa steg. Det innebär att man

begränsar sig till att "svansa", att bli kvar bakom massrörelsen. Det är Kautskys berömda utnötningsstrategi. Det allmänna resultatet är detta:

1. Att begränsa sig till ett minimiprogram, som under förkrigssocialdemokratins, till ett program som håller sig inom ramen för den kapitalistiska ordningen och den borgerligt demokratiska staten, är inte tillåtet under en period då kapitalismen befinner sig i revolutionär kris och där den borgerligt demokratiska staten redan existerar i landet i fråga.
2. Lika otillåtet är det att begränsa sig till *maximiparoller*, under en period då kapitalismen faktiskt befinner sig i revolutionär kris, men då arbetarklassen inte direkt kämpar om makten och bourgeoisie återigen har befest sig vid makten under en längre eller kortare tid.
3. Under en sådan period är uppgiften, förutom att propagera maximala paroller, att agitera, propagera och organisera kampen kring delkrav och övergångsparoller.

Om det ena eller det andra förs fram måste följa kampens konkreta omständigheter.

Var befinner vi oss nu? Inte under den första perioden av kamp under den fortfarande orubbliga kapitalismen. Helt korrekt talar programförslaget om *kapitalismens generella kris*, som utmärker hela den pågående perioden av kamp. Även om den *särskilda efterkrigskrisen* har övervunnits, har *kapitalismens generella kris* ändå bestått. Denna kris bevisas redan av det faktum att Sovjetunionen, en oas med en *dominerande* socialistisk ekonomisk form, existerar och växer mitt i den kapitalistiska världen.

Skiljer sig världskapitalismen 1928 från världskapitalismen 1921, den som rådde under tredje kongressen? Visst har kapitalismen under tiden konsoliderat sig starkare (men det har också Sovjetunionen och Kommunistiska Internationalen gjort).

Men är situationens grundläggande kännetecken annorlunda, de kännetecken som avgör om övergångsparoller förs fram och propageras? Nej!

Vad innebär det? Två saker.

1. Kapitalismens fortsatta generella kris bevisar i dag, liksom den gjorde 1921, nödvändigheten av att framställa och propagera övergångsparoller.
2. Att kapitalismens särskilda efterkrigskris har övervunnits, "kapitalismens relativa stabilisering", utvecklingen av motsättningar, kriser, konflikter på nya grunder, kräver att övergångsparollerna anpassas till en ny situation, med tanke på nytt innehåll och former, att deras användning tar olika former, etc. Det är inte bara frågan om att upprepa gamla formler och former.

Jag nöjer mig här med detta generella resultat. Det skulle leda för långt att här ta sig an *en* av dessa övergångsparoller, som den för kontroll av produktionen, vilket faktiskt möjliga innehåll den skulle få i ett land som Tyskland eller Italien, hur dess propagandaform skulle anpassas till situationen, den organisatoriska användningen, etc..

Programmet ska ge tydlig information gällande följande frågor: Vad är övergångsparoller, under vilka omständigheter bör de propageras, när blir de handlingsparoller?

Frågorna ställs inom rörelsen; de måste besvaras klart och tydligt, i generell form, i programmet.

Anmärkningar till avsnitt 8

I sina senaste teser om den italienska situationen och partiets uppgifter lägger Italienska Kommunistpartiet fram en rad övergångsparoller. Teserna säger:

”För detta syfte använder vi också generella och delvisa paroller av en ’demokratisk karaktär’. Vad betyder ’demokratisk karaktär’? Om vi ville begränsa oss till att visa de ickeproletära massorna och den mer efterblivna delen av proletariatet att en återgång till de gamla politiska formerna av borgerlig demokrati är omöjligt under den italienska kapitalismens nuvarande fas, skulle vi knappast lyckas övertyga ens små skikt av det. Å andra sidan skulle det socialdemokratiska partiet, som bygger sin agitation enbart på demokratins upprättande, som en förutsättning för klasskampens gradvisa utveckling, behålla sitt inflytande bland massorna, det vill säga hålla massorna inom kapitalismens inflytandesfär. På vilket sätt ska vi lyckas övertyga folkmassornas majoritet att kampen för demokrati är en kamp mot kapitalismen, för att störta dess makt? Genom att knyta den ekonomiska rörelsen till kampen för politiska dagskrav, vars syfte är lämpat att sätta massorna i rörelse. Och under rörelsens förlopp kommer folkmassorna att inse att kampen för demokratiska mål *möter motstånd från regimen, och att störtandet av den kapitalistiska regimen och kampen om makten kommer att visa sig för dem i konkret form, som synonymt med kampen för demokrati.* Naturligtvis är rörelsen ensam inte tillräcklig för att garantera att det går att uppnå ett sådant mål. Rörelsen kommer att finna en proletär ledning under förutsättning att partiet, genom sin aktiva propaganda, lyckas ställa sig i spetsen för massrörelsen, vinna proletariatet till sin ideologi, och ideologiskt påverka de ickeproletära arbetande massorna.

”De paroller som vi använder är av ’demokratisk karaktär’ (i den borgerligt demokratiska meningen), eftersom de, även om deras mål inte förutsätter att störtandet av den kapitalistiska regimen, verkligen inte går att genomföra utan att väcka en folklig revolution, vars utveckling leder tillatt *”kampen för en arbetar- och bonderegering – likställs med kampen för att störta det kapitalistiska systemet – och i kampen för demokrati”*, som blir klart för massorna på ett aldrig tidigare skådat sätt...

”Vårt partis allmänna politiska agitatoriska paroller hör till parollerna av demokratisk natur, inklusive följande tre punkter: a) en republikansk nationalförsamling baserad på arbetar- och bondekommittéer; b) arbetarkontroll över industrin och bankerna; c) jord åt bönderna.

”I själva verket *förefaller* kampen för en republikansk nationalförsamling, för arbetarkontroll, för jord åt bönderna, och kampen för en radikal demokrati som ännu inte är en proletär demokrati, vara synonyma. Men denna paroll kan inte utkristallisera sig i frågan om statsmaktens form: i ett visst läge under kampen kommer styrkeförhållandena att ändras på ett sådant sätt att sammankallandet av en representativ församling av arbetar- och bondedelegater blir möjlig, det vill säga att arbetar- och bondekommittéer kommer att ha fått övertaget över statens styrkor: och i detta ögonblick kommer parollen om arbetar- och bonderegeringen att vara aktuell och konkret. Den allmänna politiska parollen om en republikansk nationalförsamling, etc., *ger den antifascistiska kampen den klassorientering som den behöver för att segra.* Den upprättar sambandet mellan behovet av de ickeproletära skiktens så kallade ”demokratiska” kamp, och det andra behovet av den klassorientering som den antifascistiska kampen måste ha.” (*Lo stato operaio*, vol. 2, nr. 3, mars 1928)

Med denna framställning visar Italienska Kommunistpartiet att man försöker förtydliga sina tankar om strategin under klasskampen som leder till kampen om makten, och maktkampen i sig själv. Om och hur dessa förslag fortfarande kan förbättras i detalj ska inte behandlas här. Genom att lägga fram dessa förslag visar i alla fall det italienska partiet att det har förstått uppgiften som framställdes av Lenin i *Radikalismen – kommunismens barnsjukdom*: att visa de konkreta sätt som *leder* massorna till revolutionen.

Eftersom förutsättningarna är andra i *Tyskland*, är den strategiska samlingspunkten för alla utsugna klasser en annan: kampen mot trusterna och den statsapparat de behärskar.

9. Delkrav

Vad är ”delkrav” och ”delparoller”? Det förklarar inte programförslaget. Begreppet introducerades för första gången i tredje kongressens Teser om taktiker. Det är nära förknippat med begreppet ”delkamp”. Här förstås ”delkamper” i motsats till maktkampen. Varifrån kom detta nya begrepp, som tidigare var okänt i de socialistiska programmen? I det avseendet kommer

man uppenbarligen att tänka på att till och med enskilda kamper, strejker, demonstrationer, etc., får en annan betydelse i tider av stigande revolutionära vågor än under tider då den kapitalistiska ordningen och den borgerliga staten fortfarande är stabila. Detta gäller i den meningen att små, i sig obetydliga, enskilda kamper under sådana perioder snabbt kan omvandla sig under kampen om makten. Om man sammanställer en längre period av revolutionära strider så framstår de enskilda striderna, även om de ännu inte omedelbart avser makten, ändå som element i maktkampen. Under revolutionära perioder kan alla element och sidor av klasskampen snabbt övergå från den ena till den andra, en framträder ur den andra: den ekonomiska kampen skiftar eller glider över och förenar sig med den politiska, och den politiska kampen omvandlar sig, vid vissa knutpunkter, tillbaka till enskilda ekonomiska strider igen. De allmänna elementen i klasskampen – agitation, propaganda, organisering av de verkliga striderna i sina olika former – förändras lika snabbt till varandra.

Dessa saker ligger underförstått bakom begreppen delkamper, delparoller och delkrav, och bör formuleras i programförslaget.

Givetvis förblir delparollernas och delkravens allmänna karaktär densamma, den kapitalistiska ordningens och den borgerliga statens murar överträds inte.

När de revolutionära vågorna minskar, uppstår återigen kapitalismens relativa stabilisering; då bromsas och försvåras dessa omvandlingar av klasskampens sidor, områden och stadier.

Att olika sidor av klasskampen *övergår* i varandra, framförallt den ekonomiska (fackliga) i den *politiska*, är en mycket viktig taktisk föreställning. Det borde anges ännu mer tydligt i programmet, eftersom man ofta stöter på de mest förvirrade uppfattningar om det. Men de har de allvarligaste praktiska konsekvenser för våra partier.

Nyligen har de enskilda sektionernas erfarenheter visat oss två avvikelser av olika sort som dock kompletterar varandra praktiskt på ett broderligt sätt. Den ena, som kan kallas en ”vänster”-avvikelse, ser i varje arbetarkamp (strejk, lockout) något som kan styras in i den politiska kanalen om partiet så önskar, oberoende av kampens innehåll, omfattning och intensitet. För att göra detta räcker det att bara ge den politiska paroller. Detta bygger på den felaktiga föreställningen att den ekonomiska kampen *i sig* redan är en politisk kamp, och att partiets paroll, så att säga, bara *utlöser* den politiska faktorn.

Den *ömsesidiga* och *allmänna* kärnan i den ekonomiska och politiska kampen är *klasskampen*. Men samtidigt har dessa kampområden sina viktiga *skillnader*, som yttrar sig praktiskt i kampens villkor, former, medel och mål.

Om man å andra sidan ignorerar dessa skillnader ser man bara den politiska kampen som en sammanräkning eller förlängning av lönekampen. Om den första avvikelsen förvandlar varje ekonomisk kamp till en politisk kamp (naturligtvis bara i fantasin), så löser den andra avvikelsen upp den politiska kampen fullständigt i den ekonomiska. Vad vi då ser är återigen återupplivandet av en särskilt trångsynt sorts opportunism, känd som ”ekonomism” i den ryska arbetarrörelsens historia.

Den förstnämnda omvandlar allt till politik, den senare till ekonomi, och de ekonomiska och politiska kampernas specifika *skillnader i form* går förlorad. I enlighet med detta sker, *teoretiskt*, en ständig omvandling av dessa avvikelser, från vänster till höger och vice versa.

Man måste förstå att *övergången, vändningen* från det ekonomiska till det politiska och vice versa, kan varken genomföras enbart med önskingar eller rena fantasier, och inte heller är den politiska kampen bara *kvantitativt* skild från den ekonomiska kampen till mängd, storlek eller omfattning. Den är samtidigt *kvalitativt* annorlunda till sin form, sina yttringar, kampmedlen och deras mål. Det vill säga, övergången från den ena till den andra är en *omvandling*

i ordets dialektiskt strikta bemärkelse, en övergång till ett annat plan. (När det gäller den ekonomiska kampens omvandling eller övergång till politisk kamp, är det övergången från en lägre till en högre form, från en specifik till en generell form av klasskamp.)

Denna övergång eller omvandling har sina särskilda lagar, villkor och regler.

Felet döljs ibland av *frasen* ”omvandling av kvantitet till kvalitet”. Frasen, i ovannämnda mening, pekar, oavsett vem som använder den, just på en oförmåga att förstå vad denna dialektiska tes kräver; nämligen att *omvandlingen* av det kvantitativa övergår till kvalitativa vid särskilda ”knutpunkter”.

Om man inte förstår dessa ”knutpunkter”, inte bara teoretiskt utan också praktiskt, då kommer man praktiskt taget att förbli stillastående, hur mycket man än föreställer sig en rörelse. Man misslyckas inte bara med att finna bron från den ekonomiska till den politiska kampen, om en sådan finns i det aktuella fallet, utan man fastnar också i den ekonomiska rörelsen, eller så förblir man oförmögen att påverka dess inriktning.

Dessa *allmänna* taktiska synpunkter om förhållandet mellan den ekonomiska och den politiska kampen borde finnas i programförslaget; precis som en klar definition hör hemma i den taktiska delen av programmet om hur kommunisternas fackliga kamp skiljer sig från reformisternas och på vilket sätt de sammanfaller. Kopplingen består i det faktum att facklig kamp *som sådan* stannar inom ramen för den kapitalistiska ekonomin. Dess kärnpunkt är att arbetarklassen förverkligar arbetskraftens värde. Skillnaden, som ständigt utvecklas till en hård motsättning, betingas av en principiell ståndpunkt i förhållande till det kapitalistiska systemet och den borgerliga staten. Reformisterna baserar sig på det kapitalistiska systemet och de gemensamma intressena mellan kapital och arbete, och försöker därför å ena sidan anpassa den fackliga kampen till kapitalismens behov, och å den andra den borgerliga statens existens. Därav deras försök att, för det första, helt *förhindra* utbrott av arbetskamp, eller för att strypa dem när de har brutit ut, i tider då det borgerliga samhället är instabilt eller då det av andra skäl har ett särskilt stort behov av att undvika utbrott av lönekamp, till exempel i händelse av krig. Huvudmotivet här är rädslan för att den ekonomiska kampen förvandlas till politisk kamp, till en revolutionär kamp om makten, vilket kanske synnerligen lätt och snabbt under sådana perioder. För det andra har de även under perioder av relativ stabilisering av kapitalismen, en tendens att så mycket som möjligt begränsa och hämma arbetarnas kamp, att med hjälp av medling förhindra att de uppstår, eller påskynda att de tar slut. Det sista steget i denna tendens är att skapa ”ekonomisk fred”.

Under tider av relativ stabilisering av kapitalismen kan *inte* de reformistiska fackföreningarna helt förhindra arbetarkamper – inte ens utifrån kapitalismens ståndpunkt, i så måtto som strejker framkallar en viss löneutjämning mellan olika företag. Genom att anpassa lönenivåerna mellan olika arbetsgivare, blir effekten ofta att de kapitalistiska konkurrensvillkoren för de mindre, mer tekniskt efterblivna och mindre organiserade företagen försämras till förmån för de större, tekniskt och organisatoriskt överlägsna företagen, särskilt monopolen.

Följande faktor måste läggas till. I dagens ”relativt stabiliserade kapitalism” har de kapitalistiska monopolen, till såväl omfattning som i form, överskridit den hittills existerande kapitalistiska centraliseringen. Men den ökade kapitalistiska centraliseringen, de kapitalistiska monopolens stora vikt, skapar *villkor* under vilka lönekamper allt oftare tangerar den politiska kampens gränser, de har en tendens att överskrida dem. Det som innan kriget visade sig vara fallet i sådana starkt centraliserade industrinäringar som gruvdrift, är oftare fallet i dag, och i ännu större utsträckning, just på grund av den relativa stabiliseringen (men inte alltid, inte i varje enskilt fall). Lägg också därtill det som sägs ovan om *krisernas* tendens att under monopolförhållanden leda till stora sociala omvälvningar.

Ytterligare ett resultat av den reformistiska uppfattningen är att fackföreningarna under ett reformistiskt ledarskap inte längre kan vara "socialistiska skolor" – åtminstone vad dessa fackliga ledare anbelangar. De blir skolor för olika ideologier om klassharmonin, av borgerligt demokratisk kretinism, liberalism, etc. De kan bara förbli "socialistiska skolor" i den mån kommunisterna kan verka inom dem. Självklart hör inte *detaljer* om strejkstrategi och -taktik hemma i Kommunistiska Internationalens program; men säkerligen måste de ovan beskrivna allmänna synpunkterna, som kännetecknar den fackliga kampen som en komponent i proletariats allmänna klasskamp, tas med.

Dessutom saknar förslaget en exakt definition av kommunisternas förhållande till den borgerligt demokratiska republiken och dess institutioner, till demokratiska reformer (de gamla socialdemokratiska minimikraven). Även här kan man finna att det mesta redan har formulerats av Lenin. Varför inte formulera dessa grundläggande och praktiskt viktiga saker i programmet?

En annan punkt som hör hemma här, och vars betydelse för programmets utarbetande uttryckligen framhövdes av Lenin vid fjärde kongressen, är *reträttens strategi och taktik*. Vid fjärde kongressen hänvisade Lenin uttryckligen till denna punkt som ett skäl för att rekommendera en ytterligare utveckling av programmet. Sedan dess har vi fått rika erfarenheter i både goda och dåliga reträtter (tyvärr fler av de senare). De måste nu utvärderas. Den som inte studerar reträttens konst är en dålig kommunist, eftersom han tydligt föredrar att angripa och rycka fram snarare än retirera. Av dessa två är det senare kanske svårare.

Förslaget saknar också en exakt inriktning gällande de militära *frågorna*: milisfrågan, allmän värnplikt, yrkesarméer, den proletära milisen, det väpnade upprorets organisation och förutsättningar, det segerrika proletariats militära organisation, etc. Att bara säga att upproret är en konst är ingen konst alls.

Vad förslaget sedan radar upp under delkrav och delparoller är helt och hållet otillräckligt. Det är ett förvirrat hopkok som sannerligen inte representerar någon exakt *generalisering* av erfarenheterna från Kominterns sektioner. Jag vill inte säga att detta avsnitt bör vara särskilt stort. Men det måste disponeras och härledas systematiskt; ett mer eller mindre slumpmässigt virrvarr av slagord, bara en uppräkningslista av "frågor", är definitivt otillräckligt här. De allmänna synpunkterna måste tas med, från vilka Kominterns sektioner kan härleda de konkreta delkraven och delparollerna som svarar mot de särskilda villkoren i deras länder och typiska situationer i klasskampen. Självklart besparas sektionerna därigenom inte besväret att tänka själva.

Det lilla avsnittet om delfrågor, som "behandlar bondefrågan", är också det helt och hållet otillräckligt, till och med meningslöst. Bristen på tillgodogörande och generalisering av erfarenheterna från Kominterns sektioner är uppenbar här.

I det lilla avsnittet om internationell klassdisciplin bör ett övervägande göras gällande formuleringen av de vägledande principerna hos Spartakusförbundet, vilket, så vitt jag vet, var den första gruppen som, gentemot Andra Internationalen, fastställde principen om den nationella partidisciplinens ovillkorliga *ordning under* Internationalens disciplin, och som samtidigt slog fast en viss *avgränsning* mellan dem.

Programförslaget som antogs vid Kommunistiska Internationalens femte kongress avslutades med kravet att Kommunistiska Internationalens sektioner skulle utarbeta kraven i deras nationella program på grundval av det internationella programmet, och dessa skulle sedan *följa efter* den allmänna delen som ett särskilt kapitel.

Jag ser ingen anledning att bortse från detta krav nu. Tvärtom, ju mer sektionerna utvecklas, desto mer mognar kampsituationen i de enskilda länderna, desto mer angeläget blir det för de

nationella sektionerna att lära sig undersöka, studera, söka, förutse och förstå vad som är typiskt nationellt, specifikt nationellt, i de konkreta metoder där varje land ska närma sig fullgörandet av den uppgift som är gemensam för alla – segern över opportunist och ”vänsteristisk” dogmatism inom arbetarrörelsen, för att störta bourgeoisie och upprätta en sovjetrepublik och proletariats diktatur (se Lenin, *Radikalismen – kommunismens barnsjukdom*). I denna skrift, karakteriserade Lenin 1920 detta som ”huvuduppgiften i det historiska ögonblick som alla de framskridna länderna (och inte bara de framskridna) nu genomgår.”

Framför allt är det frågan om att hitta de konkreta formerna för *övergången*, eller *tillvägagångssättet, till den proletära revolutionen*.

Detta skrevs 1920, när vi fortfarande väntade oss en snabb framryckning för revolutionen. Men vad Lenin begärde är inte mindre giltigt idag, när efterkrigstidens kapitalistiska kris har övervunnits, revolutionens fart har bromsats upp, och inga akuta revolutionära situationer existerar i Central- och Västeuropa. Den inbromsade farten, det större andrummet, kräver och gör det möjligt för oss att mer grundligt och fullständigt behärska uppgiften som har framställs här än vad som annars skulle vara fallet. Det är den viktigaste delen av revolutionens ”grundliga” förberedelse som Lenin begärde.

Internationalens ledande kärnan kan inte bemästra denna uppgift *ensam*, även om den i stor utsträckning kan underlätta, främja och förbereda sin insats. Om detta säger Lenin:

Vad det nu gäller är att kommunisterna i varje land fullt medvetet skall ta med i beräkningen såväl de principiella huvuduppgifterna i kampen mot opportunisten och ”vänster”-doktrinarismen som även *de konkreta säregenheter* som denna kamp antar och oundvikligen måste anta i varje enskilt land i överensstämmelse med de utmärkande dragen i dess ekonomi, politik, kultur, dess nationella sammansättning (Irland o.d.), dess kolonier, dess religiösa uppdelningar o.s.v. o.s.v. Överallt märks, sprider sig och växer missnöjet med Andra internationalen både för dess opportunist och för dess oförmåga eller inkompetens att skapa ett verkligt centraliserat, verkligt ledande centrum, i stånd att inrikta det revolutionära proletariats internationella taktik i kampen för en världsomfattande rådsrepublik. Man måste göra klart för sig att ett sådant ledande centrum under inga omständigheter kan byggas upp på schablonmässiga, mekaniskt nivellerade och identiska regler för kamptaktiken. Så länge det finns nationella och statliga olikheter mellan folken och länderna – och dessa olikheter kommer att bestå länge, ja, mycket länge även efter det att proletariats diktatur förverkligats i världsomfattning – så kräver enhetligheten i den kommunistiska arbetarrörelsens internationella taktik i alla länder inte att dessa särdrag avlägsnas, inte att de nationella olikheterna upphävs (det vore för ögonblicket en absurd dröm), utan ett sådant tillämpande av kommunismens *grundprinciper* (sovjetmakten och proletariats diktatur) som riktigt varierar dessa principer i *detaljerna*, riktigt anpassar dem till, tillämpar dem på de nationella och nationellt statliga olikheterna. (Kapitel 10.)

För att utföra denna uppgift kräver Lenin en korrekt tillämpning och anpassning av kommunismens grundprinciper till de nationella och nationalstatliga skillnaderna, av ”kommunisterna i varje land” som deras eget arbete.

Utarbetandet av det allmänna programmets särskilda nationella tillämpning hjälper till att fullfölja denna uppgift. Därför bör man ovillkorligen hålla sig till kravet i femte kongressens programförslag.

Varje försök att lösa denna uppgift som en del av det allmänna programmet kommer nödvändigtvis att misslyckas. Punkterna är helt enkelt för många och alltför detaljerade för det allmänna programmet, och det är för magert, för ospecifikt och för inexakt för de enskilda länderna.

Programförslaget har inte alltid undvikit denna fara. Lenins särskilda bedrift, hans överträffande av Andra Internationalen, består helt enkelt i att han visste hur man tillgodogör sig marxismens revolutionära principer i deras största omfattning och fulla djup (i motsats till Kautskys degeneration och hämning), och sedan utvecklar dem ytterligare genom att tillämpa dem på klasskampens särskilda förhållanden i Ryssland, som det land där den proletära revolutionen genomfördes i omedelbar anknytning till slutförandet av den borgerliga revolutionen, och som det land där den proletära revolutionen först genomfördes.

Just på detta sätt kunde Lenin uppnå en högre utvecklingsnivå på den kommunistiska teorin och praktiken, som helhet och internationellt.

Utän tvekan kommer revolutionerna i de högre utvecklade kapitalistiska länderna, som följer efter den ryska, också att kasta ljus över nya saker, teoretiskt och praktiskt, och ersätta de saker som framkom vid den första proletära revolutionen.

Men det kommer att förberedas, ”hittas, väljas noggrant, definieras korrekt.”

10. En praktisk slutsats

För att komma fram till en preliminär slutsats kommer programmet antagligen att slutligen antas vid sjätte kongressen, även om man är medveten om att det ännu inte har uppnått den perfektionsgrad som skulle ha kunnat uppnås genom ett grundligare förarbete och med ett större deltagande från Kommunistiska Internationals sektioner. Därför föreslår jag att kongressen upprättar en redigeringskommitté som, låt säga inom ett år, reviderar texten noggrant, både teoretiskt och stilmässigt, på grundval av ett verkligt och fruktbart deltagande från partimedlemmar i Kommunistiska Internationals samtliga sektioner. Vidare föreslår jag att kongressen instruerar de nationella sektioner som ännu inte har utarbetat ett nationellt program, att göra det inom en viss kort tid (låt säga sex månader) efter kongressen. Förekomsten av dessa texter kommer att starkt underlätta det allmänna programmets slutliga finputsning.

Översättning: Jesper Sydhagen och Göran Källqvist

Se även

Historien

Pierre Broué: [Kommunistiska Internationalen 1926-1933](#)

Alexander Vatlin: [Programdiskussionen i Kommunistiska internationalen](#)

Dokument:

Trotskij, [Tredje internationalen efter Lenin](#) (innehåller bl a Trotskijs kritik av Kominterns programförslag)

[Kominterns sjätte kongress \(1928\)](#). Beslut och resolutioner

[Kommunistiska internationals program, antaget vid KI:s 6:e kongress 1928](#) (detta är det program som antogs)